

Bogusław Kochaniewicz

Matka Boża w posoborowej liturgii Kościoła

Salvatoris Mater 4/1, 157-199

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nie jest łatwo opisać zmiany, które miały miejsce w liturgii w ciągu ostatnich pięćdziesięciu lat. Wielość i różnorodność dokonanych modyfikacji w liturgii Kościoła, teologiczne bogactwo tekstów modlitw zawartych w formularzach mszalnych, nowe dokumenty *Magisterium Ecclesiae*, poruszające między innymi zagadnienie liturgii, wszystko to sprawia, że sporządzenie syntezy staje się niezwykle trudne. Wydaje się jednak, że sensu realizacji tego zadania należy upatrywać w tym, iż wobec wielu partykularnych opracowań, do tej pory brakuje syntetycznego opisu zagadnienia.

Niniejsze opracowanie jest pierwszą tego typu próbą, daleką od uznania jej za wyczerpującą i ostateczną. Należy się spodziewać, że stanie się ona pomocna dla teologów w podejmowaniu nowych, pogłębianych badań w dziedzinie teologii liturgii.

Celem naszego opracowania jest przyjrzenie się dokonany w liturgii zmianom poprzez pryzmat Soboru Watykańskiego II. Ze względu na obszerność zagadnienia temat został zawężony do postaci Matki Bożej. Dlatego też zostanie tu ukazany wpływ soborowych decyzji na układ maryjnych świąt w nowym kalendarzu liturgicznym, na pojawienie się nowych uroczystości maryjnych w kościołach partykularnych, jak również na powstanie zbioru nowych Mszy ku czci Matki Pana (*Collectio missarum de B.M.V.*).

Bogusław Kochaniewicz OP

Matka Boża w posoborowej liturgii Kościoła

SALVATORIS MATER
4(2002) nr 1, 157-199

Aby jednak zrozumieć ogrom dokonanych po Soborze Watykańskim II przemian, należy przedstawić pokrótce sytuację panującą przed Soborem.

1. Ruch odnowy liturgicznej przed Soborem Watykańskim II

Ruch odnowy liturgicznej był reakcją na pewne zniekształcenia, które pojawiły się w przedsoborowej liturgii. Liturgia była coraz bardziej postrzegana przez pryzmat rubryk. Obowiązujący w liturgii język łaciński powodował, że Lud Boży, nie mogąc w pełni uczestniczyć w sprawowanej Eucharystii, wyrażał swoją wiarę w praktykach pobożnościowych, na przykład w różańcu odmawianym podczas Mszy św. Stosowany wówczas kalendarz liturgiczny charakteryzował się brakiem przejrzystości: celebrowanie tajemnic z życia Chry-

stusa były pomieszane ze wspomnieniami świętych, tak że specyfika niektórych okresów roku liturgicznego (jak na przykład Adwentu czy Wielkiego Postu) stawała się nieprzejrzysta. Wobec zaistniałej sytuacji zaczęły pojawiać się głosy postulujące odnowę liturgii.

Początek ruchu liturgicznego należy wiązać z francuskim benedyktyinem, Prosperem Guerengerem (1805-1875), który opublikował swoje piętnastotomowe dzieło, zatytułowane „L'Année liturgique”. W pracy tej podkreślił prymat tajemnic Chrystusa w celebrowanym roku liturgicznym. Jak zauważa autor tej monumentalnej pracy: *Jezus Chrystus jest zarówno środkiem (moyen), jak również tematem liturgii. Dlatego rok kościelny, który pragniemy przedstawić w tej pracy, nie jest niczym innym niż manifestacją Chrystusa i Jego tajemnic w Kościele i w duszy chrześcijanina*¹.

Ruch liturgiczny przybrał na sile na początku XX wieku. Impulsem stało się opublikowanie *motu proprio* Piusa X *Tra le sollecitudini*. Dokument ten postulował aktywne uczestnictwo w świętych tajemnicach oraz w modlitwie publicznej Kościoła. Papieskie orędzie spotęgowało refleksję nad liturgią. Wzrost zainteresowania zagadnieniem liturgicznej odnowy ujawnił się w środowiskach niektórych klasztorów benedyktyńskich, takich jak Mont-Cesar czy Maria Laach.

Pierwszy z wymienionych monasterów reprezentował Lambert Beauduin, który propagując hasła odnowy, dążył do pełnego uczestnictwa Ludu Bożego w liturgii. W dziele zatytułowanym „La piété de l'Église”, Beauduin przedstawia konsekwencje braku aktywnego zaangażowania wiernych podczas celebrowanej liturgii: indywidualizm, zaniedbanie życia modlitwy, dewiacje w pobożności². Jako remedium wobec zaistniałej sytuacji belgijski benedyktyn proponuje między innymi: przywrócenie w chrześcijanach czci wobec tradycyjnych okresów liturgicznych: Adwentu, Bożego Narodzenia, Wielkiego Postu, czasu Wielkanocy, oktaw świąt, uroczystości Najświętszej Maryi Panny, Apostołów i świętych³. Beauduin przedstawia program odnowy chrześcijańskiego życia poprzez liturgię. Jego zdaniem ożywienie pobożności liturgicznej będzie miało wielorakie pozytywne skutki⁴ - w sposób szczególny rozwój życia modlitewnego, medytacji i kontemplacji⁵. Dzięki aktywnemu uczestnictwu w liturgii Kościoła chrześcijanie będą jeszcze lepiej znali i kochali Boga, naszego Pana Jezusa Chrystusa, Błogosławioną Dziewicę

¹ P. GUERANGER, *L'année liturgique*, t. 1, Paris 1911, XVIII.

² L. BEAUDUIN, *La pietà della Chiesa*, Vincenza 1915, 18-26.

³ TAMŻE, 57.

⁴ TAMŻE, 21-51.

⁵ TAMŻE, 73-92.

i świętych, dążąc do wprowadzenia w życie ich nauczania oraz przykładów jakie nam pozostawili⁶.

Natomiast w innej swojej książce „Notre Pieté pendant l’Avent”, Beauduin usiłuje kształtować pobożność liturgiczną. Wskazując na postać Błogosławionej Dziewicy, ukazuje, w jaki sposób Ona może stać się przykładem dla Ludu Bożego: *Kościół pragnie, abyśmy się zjednoczyli z tym, co czuła Błogosławiona Dziewica podczas Adwentu. Ona, osłonięta mocą Najwyższego, poczęła w swoim łonie Jedyne-go Syna Ojca Przedwiecznego. [...] Zatem, my również, dzięki Duchowi Świętemu, powinniśmy począć Jezusa Chrystusa w nas samych, poprzez wiarę i miłość⁷.*

Wielką zasługą innego przedstawiciela odnowy liturgicznej, O. Casela, było pogłębienie niezwykle ważnego dla liturgii pojęcia „mysterium”. W swoim słynnym dziele zatytułowanym „Mysterium chrześcijańskiego kultu” stwierdza, że pojęcie to łączy się ściśle z tajemnicą Chrystusa poczynawszy od Jego Wcielenia aż do chwalebne-go Zmartwychwstania⁸. Ponieważ poprzez Chrystusa niewidzialny Bóg stał się pośród nas widzialny, Kościół przeżywa w wierze tajemnicę Chrystusa. Kult chrześcijański jest konsekwencją, realizacją tej jedynej tajemnicy⁹. Wspomniane dzieło ukazuje Błogosławioną Maryję jako wzór dla Kościoła: uczestnicząc w tajemnicach życia swojego Syna w sposób jedyne i wyjątkowe zrealizowała w swoim życiu treść roku liturgicznego¹⁰. Jeżeli dusza - żywy członek Kościoła, zauważa Casel, przeżywa jako mysterium rok liturgiczny, łącząc się z własną matką, to znaczy Kościołem, całe bogactwo roku liturgicznego stanie się w niej rzeczywistością działającą¹¹.

Należy zauważyć, że Casel ukazuje Maryję w tajemnicy Kościoła¹². Jak zaznacza S. De Fiores, typologia eklezjalna jest dla niemieckiego benedyktyna kategorią dominującą, dzięki której lepiej rozumiemy rolę Matki Pana. Przedstawienie Błogosławionej Dziewicy bez jakiegokolwiek związku z tajemnicą Kościoła jest całkowicie obce Caselowi¹³. W swoim dziele „Tajemnica Kościoła” stwierdza, że *wszyscy, poczynając od Maryi, Matki Pana, są członkami Kościoła, a zatem i Chrystusa. Dlatego też czcimy nade wszystko Chrystusa.*

⁶ TAMŻE, 45.

⁷ L. BEAUDUIN, *Notre piété pendant l’Avent. Abbaye du Mont-Cesar*, Louvain 1919, 40.

⁸ O. CASEL, *Il mistero del culto cristiano*, Torino 1966, 58.

⁹ TAMŻE.

¹⁰ TAMŻE, 119.

¹¹ TAMŻE.

¹² TENŻE, *Mysterium der Ekklesia*, Mainz 1961.

¹³ S. DE FIORES, *Maria nella teologia contemporanea*, Roma 1987, 63.

*Lecz także poszczególny święty, a w sposób szczególny Maryja, staje się typem Kościoła*¹⁴.

Opisując postać Błogosławionej Dziewicy Maryi, Casel zwraca uwagę na macierzyństwo w Duchu Świętym, które powoduje, że staje się Ona typem Kościoła jako Dziewicy, Oblubiennicy i Matki¹⁵. Stwierdza, że Błogosławiona Dziewica dzieli swoje macierzyństwo duchowe z całym Kościołem. *Istotnie, cały Kościół jest Oblubienicą Chrystusa. A zatem, cały Kościół, jeśli należy do Zbawiciela, winien formować Go w sobie, winien stawać się matką Chrystusa. Gdyby tego nie czynił, nie byłoby nawet prawdziwą oblubienicą Chrystusa. [...] Cały Kościół spogląda na Maryję jako na swój wzór*¹⁶.

Wymieniając dwóch wielce zasłużonych dla odnowy liturgicznej benedyktynów, nie sposób pominąć nazwiska C. Vaggaginięgo. O ile O. Casel prezentował ekelzjalne spojrzenie na postać Matki Pana, o tyle włoski benedyktyn spogląda na Maryję w perspektywie historiozbawczej. Jego zdaniem liturgia *ukazuje Maryję w ścisłym zjednoczeniu i zależności od zbawczej tajemnicy Chrystusa, która ujawnia się w sposób szczególny podczas Mszy świętej oraz w różnych okresach roku liturgicznego*¹⁷.

Prezentując Maryję na tle wspólnoty wierzących Vaggagini zauważa, że Maryja jest wzorem i „najpełniejszym wyrażeniem Kościoła w swojej doskonałości”¹⁸. Porównując miejsce Maryi w liturgii rzymskiej z innymi liturgiami, zauważa pewną powściągliwość tej pierwszej, a nawet jej dogmatyczne i biblijne ubóstwo w porównaniu z innymi liturgiami¹⁹.

¹⁴ *Si alle, von Maria, der Mutter des Herrn, an, sind Glieder der Ekklesia und damit Christi; in allen verehren wir also in erster Line Christus den Herrn selbst. Jeder einzelne Heilige aber; Maria widerum an der Spitze, ist ein Typus Ekklesia.* O. CASEL, *Mysterium der Ekklesia...*, 86.

¹⁵ *Durch und in Maria ist die ganze Kirche aufgenommen in Gott; denn Maria ist der vornehmste Typus der Ekklesia: Auch der Ehrentitel der Kirche ist: „Virgo-sponsa-Ekklesia”, (Jungfrau, Braut-Mutter).* TAMZE, 377.

¹⁶ *Die leibnische Mutterschaft Mariens war ein ganz persönliches Privileg. Aber wichtiger noch und erhabener und Grundlage ihrer leiblichen Mutterschaft ist ihre pneumatische Mutterschaft. Und diese teil sie mit der ganzen Kirche; denn die ganze Kirche ist Braut Christi, ihm verlobt und angetraut, nur ihm zu eigen. Die ganze Kirche muß, wenn sie dem Heiland wirklich angehört, ihn in sich gestalten, sie muß wahrhaft Mutter Christi werden. Täte sie es nicht, so wäre sie ja nicht wahre Braut. Seit den ältesten Zeiten, schon in dem Schreiben der Martyrer von Lyon, heißt daher die Kirche Jungfrau Mutter. Die ganze Kirche schaut also auf Maria als ihr Vorbild hin. Von ihr lernt sie die junfräulische Hingabe, sie mütterliche Liebe.* TAMZE, 378.

¹⁷ C. VAGGAGINI, *Orientamenti e problemi di spiritualità liturgica nella letteratura degli ultimi quarant'anni*, w: *Problemi e orientamenti di spiritualità monastica, biblica e liturgica*, Roma 1961, 578.

¹⁸ TAMZE.

¹⁹ TAMZE, 577.

Mówiąc o odnowie liturgii należy wspomnieć Piusa XII, który promulgował dwie ważne encykliki: *Mediator Dei* (1947 r.) oraz *Musicae sacrae disciplina* (1955 r.), poświęconą muzyce kościelnej. Z jego inicjatywy *Congregatio rituum* powołała specjalną komisję, która zajęła się przedstawianiem konkretnych propozycji dotyczących reformy liturgicznej. Owocami pracy wspomnianej komisji była między innymi odnowa Wigilii Paschalnej oraz uproszczenie rubryk brewiarza i kalendarza (1955 r.)²⁰.

2. Odnowa liturgiczna na Soborze Watykańskim II

Jednym z postulatów odnowy liturgicznej było uwypuklenie zbawczego dzieła Chrystusa celebrowanego podczas całego roku liturgicznego, zwrócenie większej niż do tej pory uwagi na tajemnicę Zmartwychwstania Pańskiego celebrowaną każdej niedzieli, w sposób zaś szczególnie uroczysty w Niedzielę Wielkanocną. Nic więc dziwnego, że konstytucja soborowa o liturgii *Sacrosanctum Concilium* zauważa, że z *biegiem roku Kościół odślania całe misterium Chrystusa, począwszy od Wcielenia i Narodzenia aż do Wniebowstąpienia, do dnia Zesłania Ducha Świętego oraz oczekiwania błogosławionej nadziei i przyjścia Pańskiego*²¹.

Inną propozycją, przedstawioną podczas Soboru było, aby obchodzonym podczas roku liturgicznego świętom nadać odpowiednią hierarchię, która z jednej strony uwypuklałaby prymat Chrystusa i Jego zbawczego dzieła, z drugiej zaś, ukazywałaby postać Matki Najświętszej oraz innych świętych w tajemnicy Chrystusa²². Dlatego też kolejny numer wspomnianej soborowej konstytucji stwierdza, że *obchodząc ten roczny cykl misteriów Chrystusa, Kościół święty ze szczególną miłością oddaje cześć Najświętszej Matce Bożej Maryi, która nierozdzielnie wężłem związana jest ze zbawczym dziełem swojego Syna*²³. Ponieważ Vaticanum II rozważa Błogosławioną Maryję nie tylko w tajemnicy Chrystusa, lecz również w tajemnicy Kościoła, dlatego też wspomniana perspektywa została także podkreślona w dokumencie o liturgii: *w Maryi Kościół podziwia i wysławia wspaniałe owoc Odkupienia i jakby w przeczystym obrazie*

²⁰ G. PASQUALETTI, *Riforma liturgica*, w: *Nuovo Dizionario di Liturgia*, Cinisello Balsamo 1988, 1188.

²¹ SOBÓR WATYKANSKI II, Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 102.

²² TAMŻE, 104.

²³ TAMŻE, 103.

*i z radością ogląda to, czym cały pragnie i spodziewa się być*²⁴. Jak można zauważyć, Kościół przyglądając się pokornej Służebnicy Pańskiej, odkrywa swoją misję, swoje przeznaczenie. Maryja staje się zapowiedzią rzeczywistości, które zrealizują się w całej swej pełni w Kościele.

Należy zauważyć, że o ile przedsoborowa mariologia opierała się na Bożym macierzyństwie Maryi, jako Jej tzw. *primum principium*, o tyle Sobór ukazał Błogosławioną Dziewicę w zbawczym dziele Chrystusa²⁵. Wytyczona nowa perspektywa wpłynęła na miejsce Maryi w posoborowej liturgii.

Oprócz wspomnianego powyżej zagadnienia, Sobór poświęcił kilka kwestii problemowi kultu maryjnego. Kościół, podkreśla Konstytucja o liturgii, oddaje cześć Najświętszej Maryi Pannie, ponieważ jest Ona związana nierozzerwalnym węzłem ze zbawczym dziełem swojego Syna²⁶.

Natomiast Konstytucja o Kościele *Lumen gentium* zauważa, że cześć, jaką Kościół oddaje Najświętszej Maryi Pannie, nie tylko wynika z Jej uczestnictwa w zbawczym dziele Chrystusa, lecz również jest konsekwencją Bożej łaski udzielonej Maryi, która wywyższyła Ją ponad wszystkich ludzi i aniołów. *Maryja, dzięki łasce Bożej wywyższona po Synu ponad wszystkich aniołów i ludzi jako Najświętsza Matka Boża, która uczestniczyła w tajemnicach Chrystusa, słusznie doznaje od Kościoła czci szczególnej*²⁷.

Charakteryzując nową liturgiczną perspektywę wytyczoną na Soborze Watykańskim II, nie sposób nie wspomnieć o kilku innych, niezwykle istotnych postulatach, które wpłynęły na kształt posoborowej liturgii. Jednym z nich było głębsze zakorzenienie w Piśmie świętym. Ukazanie postaci Matki Pana w oparciu o teksty pewne, sprawdzone. Postulat ten zaważył na doborze czytań w posoborowym lekcjonarzu.

Hasło powrotu do źródeł znalazło również swój wyraz w bogatym wykorzystaniu pism Ojców Kościoła, pojawiających się w VIII rozdziale *Lumen gentium*, a także w zaleceniu, aby *nabożeństwo do Matki Bożej opierało się na Piśmie świętym i na dziełach Ojców Kościoła, aby nie było ono li tylko czczym sentymentalizmem, aby w swoim zewnętrznym aspekcie nie gorszyło niekatolików*²⁸. Wspo-

²⁴ TAMŻE.

²⁵ Por. TAMŻE, 103.

²⁶ TAMŻE.

²⁷ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 66.

²⁸ TAMŻE, 67.

mniany postulat uwzględniania patrystycznych źródeł wpłynął na dobór i układ modlitw w posoborowym mszale.

Kolejnym postulatem wysuniętym przez Ojców soborowych był dialog ekumeniczny. W przypadku kultu maryjnego Konstytucja o Kościele *Lumen genitum* zalecała, aby katolicy *pilnie wystrzegali się wszystkiego, cokolwiek w słowach lub czynach mogłoby braci odłączonych lub jakichkolwiek innych ludzi wprowadzić w błąd co do prawdziwej nauki Kościoła*²⁹. Wspomniane ekumeniczne nastawienie wyrażone zostało w liturgii maryjnej nie tylko poprzez mocniejsze, bardziej wyraziste zaakcentowanie prymatu Chrystusa w celebrowanym roku liturgicznym, lecz również w teologicznej reinterpretacji niektórych świąt maryjnych. Wspomnienie Matki Bożej z Lourdes, obchodzone 11 lutego, jest tego wymownym przykładem. O ile stary Mszał dnia 11 lutego notuje *In apparitione B. Mariae Virginis immaculatae*, o tyle w Mszale Pawła VI możemy znaleźć rubrykę *Beatae Mariae Virginis de Lourdes*. Jak można zauważyć, obiektem celebracji przedsoborowego Mszału było objawienie maryjne, natomiast w nowej księdze liturgicznej tym obiektem jest postać Najświętszej Maryi Panny³⁰.

Innym przykładem jest wspomnienie Matki Bożej Różańcowej. Jeden z tekstów formularza, zawarty w przedsoborowym Mszale, zawierał stwierdzenie, które jasno wskazywało, że czci się różaniec³¹. Nowy Mszał, nie mówi nic o różańcu jako takim, lecz podkreśla dzieło zbawcze Chrystusa, które się wyraża w Jego życiu ziemskim, w wielorakich tajemnicach, w których uczestniczyła również Jego Matka, Maryja³². Fundamentem celebrowanego wspomnienia są tajemnice zbawcze Chrystusa, które są kontemplowane przez modlących się chrześcijan w duchowej jedności z Maryją³³.

3. Matka Boża w nowym kalendarzu liturgicznym

Uczestnicy Soboru Watykańskiego II poddali kalendarz liturgiczny gruntownej odnowie. Wśród głównych propozycji zmian, należy podkreślić inicjatywę dotyczącą Schematu 93, rozpatrywanego 10 maja 1965 roku, zawiera on propozycję wprowadzenia święta ku czci

²⁹ TAMŻE.

³⁰ M. AUGÉ, *Le linee di una rinnovata pietà mariana nella riforma dell'Anno Liturgico*, „Marianum” 41(1979) 276.

³¹ „Rosarium celebramus”. Post communio, w: *Missale Romanum*, 1956 (dalej: MR).

³² M. AUGÉ, *Le linee di una rinnovata pietà mariana...*, 275.

³³ TAMŻE, 276.

Maryi Bożej Rodzicielki. Jako datę postulowanej uroczystości zaproponowano dzień pierwszego stycznia³⁴.

Reszta proponowanych zmian została zawarta w Schemacie 174, który przedstawiono Ojcom soborowym 1 sierpnia 1966 roku³⁵. Postulował on, aby Zwiastowanie i Ofiarowanie Jezusa stały się świętami Pańskimi. Jako uroczystości poświęcone Matce Bożej pozostawałyby Niepokalane Poczęcie, Wniebowzięcie i wspomniane już Boże macierzyństwo Maryi. Wśród maryjnych świąt wymienione zostały Nawiedzenie i Narodzenie Maryi. Oprócz wspomnianych celebracji zaproponowano pięć liturgicznych wspomnień NMP: Matki Bożej z Lourdes, Maryi Królowej, Matki Bożej z Góry Karmel, Matki Bożej Bolesnej oraz Matki Bożej Różańcowej. Ojcowie soborowi zaakceptowali projekt zmian, z tym jednak zastrzeżeniem, aby w dniu, w którym obchodzono do tej pory wspomnienie Maryi Królowej (31 maja), było obchodzone Nawiedzenie³⁶.

Nowy kalendarz liturgiczny, promulgowany na mocy *motu proprio* *Mysterii paschalis* 14 lutego 1969, jest krokiem naprzód w odnowien kultu maryjnego, gdyż harmonizuje go z doktryną liturgiczną i maryją Soboru Watykańskiego II³⁷. Jednym z celów jego odnowy było uwypuklenie wymiaru chrystologicznego celebracji maryjnych, z drugiej zaś, zharmonizowanie świąt ku czci Matki Bożej z rokiem liturgicznym³⁸. Układając nowy kalendarz starano się uwzględnić sugestie wyrażone przez Ojców soborowych co do kultu maryjnego³⁹.

Analiza obecności Matki Bożej w nowym kalendarzu liturgicznym prowadzi do następujących wniosków:

- A) Okres Adwentu, będący czasem przygotowania do obchodów uroczystości Bożego Narodzenia zawiera uroczystość Niepokalanego Poczęcia, która, odczytana w świetle celebrowanego okresu liturgicznego, jeszcze wyraziściej podkreśla adwentowe przesłanie o przygotowaniu się na przyjście Zbawiciela. Godnym uwagi jest fakt, że postać Najświętszej Maryi Panny pojawia się

³⁴ P. JOUNEL, *Le feste della Santa Madre di Dio nel calendario romano*, w: *Messale Romano del Vaticano II. Orazionale e Lezionario. Il mistero di Cristo*, Torino 1981, 65.

³⁵ TAMŻE. Por. A. DE PEDRO, *Lineas dominantes de la liturgia mariana provenientes del Vaticano II*, „Phase” 136(1983) 305.

³⁶ TAMŻE. Por. A. DE PEDRO, *Lineas dominantes...*, 305-306.

³⁷ D. BERTETTO, *La Madonna nel nuovo calendario e nel nuovo rito della Messa*, w: *Fons Vivus. Miscellanea liturgica in memoria di E.M. Vismara*, Zurich 1971, 394; por. P. JOUNEL, *Le feste della Santa Madre di Dio nel calendario romano...*, 65.

³⁸ A. DE PEDRO, *Lineas dominantes...*, 299-324.

³⁹ Por. LG 66-67.

wielokrotnie w formularzach mszalnych ostatnich dni Adwentu⁴⁰. Ukazanie roli Maryi w tajemnicy Wcielenia jeszcze bardziej podkreśla bliskość nadchodzących świąt Narodzenia Pańskiego⁴¹. Porównując obecność Błogosławionej Dziewicy w przedsoborowym i posoborowym Mszałe, należy zauważyć, że pierwszy z wymienionych wspomina Błogosławioną Dziewicę w okresie Adwentu zaledwie kilka razy⁴². Matka Pana pojawia się głównie w tekstach biblijnych Iz 7, 14 i Łk 1, 28⁴³.

Nieco więcej maryjnych odniesień znajduje się w adwentowej Mszy *De Sancta Maria in Sabbato*. Zarówno kolekta, jak i tekst modlitwy nad darami nawiązują do tajemnicy Bożego macierzyństwa i trwałego dziewictwa Matki Chrystusa⁴⁴.

- B) Przyglądając się okresowi Bożego Narodzenia należy zauważyć, że Mszał Pawła VI zawiera uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki, którą wprowadzono w miejsce święta *In Circumcisione Domini*. Decyzja o ustanowieniu nowej celebracji ku czci Błogosławionej Dziewicy miała na celu przypomnienie roli, *jaką Maryja spełniła w tajemnicy Bożego Narodzenia, dzięki której zastużyliśmy przyjąć sprawcę Życia*⁴⁵. Warto zauważyć, że modlitwa

⁴⁰ Collecta, die 19 decembris. MR (1975) 144; Collecta, die 20 decembris. MR (1975) 145; Antiphona ad communionem, die 20 decembris. TAMZE; Antiphona ad communionem, die 21 decembris. MR (1975) 146; Antiphona ad communionem, 22 decembris. MR (1975) 147; Collecta, die 23 decembris. MR (1975) 148.

⁴¹ F. BROVELLI, *La memoria di Maria nel Messale Romano*, w: *Messale Romano del Vaticano II*, Torino 1981, 164-165.

⁴² *Deus, qui de beatae Mariae Virgini utero Verbum tuum, Angelo nuntiante, carnem suscipere voluisti: praesta supplicibus tuis; ut, qui vere eam Genitricem Dei credimus, ejus apud te intercessionibus adjuvemur*. Oratio, Orationes pro diversitate temporum. MR 3; *In mentibus nostris quaesumus, Domine, verae fidei sacramenta confirma: ut qui conceptum de Virgine Deum verum et hominem confitemur: per ejus salutiferae resurrectionis potentiam ad aeternam mereamur pervenire laetitiam*. Secreta. TAMZE.

⁴³ *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium: et vocabitur nomen ejus Emmanuel* (Iz 7, 14), Communio, feria IV quatuor temporum Adventus. MR 6; *Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus* (Łk 1, 28), Offertorium, Dominica IV Adventus. MR 11.

⁴⁴ *Deus, qui de beatae Mariae Virginis utero Verbum tuum Angelo nuntiante, carnem suscipere voluisti: praesta supplicibus tui; ut, qui vere eam Genitricem Dei credimus, ejus apud te intercessionibus adjuvemur*. Oratio, Missa de sancta Maria in Sabbato. MR 34; *In mentibus nostris, quaesumus, Domine, verae fidei sacramenta confirma: ut, qui conceptum de Virgine Deum verum et hominem confitemur; per ejus salutiferae resurrectionis potentiam, ad aeternam mereamur pervenire laetitiam*. Secreta. MR 35.

⁴⁵ Por. MC 5.

po komunii, figurująca w nowym Mszale, jest wierną kopią modlitwy nad darami zawartej w przedsoborowym Mszale⁴⁶.

- C) Formularz uroczystości Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie w przedsoborowej liturgii zawierał kilka akcentów maryjnych: modlitwa nad darami została oparta na tekście Pozdrowienia Anielskiego⁴⁷, natomiast kolekta, wspominając tajemnicę Wcielenia, podkreślała zarówno Boże macierzyństwo, jak i Jej wstawienniczą rolę⁴⁸. Tekst modlitwy na komunię opierał się zaś na Izajaszowym proroctwie⁴⁹.

Uroczystość, obchodzona w dniu 25 marca, po Soborze Watykańskim II uległa pewnym modyfikacjom⁵⁰. Współczesne teksty formularza Mszy koncentrują się na chrystologicznym wymiarze celebracji tajemnicy Wcielenia, która dokonała się w dziewiczym łonie Maryi. W nowym Mszale znajdziemy więcej akcentów maryjnych: oprócz kolekty i modlitwy nad darami, także przeznaczona na tę uroczystość prefacja wspomina Matkę Chrystusa⁵¹. Nie dziwi zatem, że współczesna nazwa uroczystości brzmi: Zwiastowanie Pańskie.

- D) Podobnym przeobrażeniom uległo święto *In Purificatione B.M. Virginis*, obchodzone 2 lutego. Pomimo maryjnego charakteru przedsoborowej celebracji, wzmiankę o Matce Bożej odnajdziemy jedynie w postcommunio, gdzie akcentuje się Jej wstawien-

⁴⁶ *In mentibus nostris, quaesumus, Domine, verae fidei sacramenta confirma, ut qui conceptum de Virgine Deum verum et hominem confitemur, per eius salutiferae resurrectionis potentiam, ad aeternam mereamur pervenire laetitiam.* Secreta, In Annuntiatione B.M.V. MR 435; por. Post communionem. MR (1975 r.) 539.

⁴⁷ Offertorium Łk 1, 28 et 42.

⁴⁸ *Deus, qui de beatae Mariae Virginis utero Verbum tuum, Angelo nuntiante carnem suscipere voluisti: praesta supplicibus tuis; ut qui vere eam Genitricem Dei credimus, ejus apud te intercessionibus adjuvemur.* Oratio, In Annuntiatione B.M.V. MR 434.

⁴⁹ *Ecce virgo concipit et pariet Filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel* (Iz 7, 14). Antiphona ad communionem. MR 435.

⁵⁰ F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 170.

⁵¹ *Deus, qui Verbum tuum in utero Virginis Mariae veritatem carnis humanae suscipere voluisti, concede, quaesumus, ut, qui Redemptorem nostrum Deum et hominem confitemur, ipsius etiam divinae naturae mereamur esse consortes.* In, Collecta, Annuntiatione Domini. MR (1975) 538; *In mentibus nostris, quaesumus, Domine, verae fidei sacramenta confirma, ut, qui conceptum de Virgine Deum verum et hominem confitemur, per eius salutiferae resurrectionis potentiam, ad aeternam mereamur pervenire laetitiam.* Post communionem. MR (1975) 539; *(Christum) inter homines et propter homines nasciturum Spiritus Sancti obumbratione virtute, a caelesti nuntio Virgo fidenter audivit et immaculatis visceribus amanter portavit, ut et promissiones filiis Israel perficeret veritas, et gentium expectatio pateret ineffabiliter adimplenda.* Prefatio. TAMZE.

niczą rolę⁵². Posoborowy Mszał, z racji chrystologicznego charakteru święta Ofiarowania Pańskiego, nie ma wyraźnych akcentów mariologicznych.

- E) Aby w czasie Wielkiego Postu Kościół mógł skoncentrować się na przygotowaniu do obchodów Paschy, wspomnienie *Siedmiu Boleści Matki Najświętszej*, obchodzone w przedsoborowej liturgii *in feria VI post Dominicam Passionis*⁵³, zostało przeniesione na dzień 15 września, dzień po celebracji święta Podwyższenia Krzyża, aby w ten sposób podkreślić zjednoczenie Matki z Ofiarą dokonaną przez Jej Syna.

Analiza przedsoborowych tekstów formularza ukazuje, że chociaż znajdziemy w nich wzmianki o przeszyciu ducha Maryi przez miecz boleści, to jednak nie zawierają one ani jednej wzmianki o uczestnictwie Maryi w męce Chrystusa⁵⁴. Nawet modlitwa na komunię, chociaż odnosi się do obecności Maryi na Kalwarii, nie ukazuje Jej zjednoczenia z cierpiącym Zbawicielem⁵⁵. Dlatego też wspomniane teksty mszalne zostały zmienione, tak że w nowym Mszale podkreśla się zarówno uczestnictwo Maryi, jak i Kościoła w tajemnicy Chrystusowego Krzyża⁵⁶.

- F) Perspektywa chrystologiczna charakteryzuje dwa kolejne święta. Święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny, obchodzone 8 września, przybliży nam narodzenie Zbawiciela⁵⁷, natomiast w święto Nawiedzenia Matki Najświętszej (31 maja) Kościół czci

⁵² *Quaesumus, Domine Deus noster: ut sacrosancta mysteria, quae pro reparationis nostrae munimine contulisti, intercedente beata Maria semper Virgine, et praesens nobis remedium esse facias, et futurum.* Postcommunio. MR 411.

⁵³ Septem dolorum B.M.V. MR 438-440.

⁵⁴ *Deus, in cuius passione, secundum Simeonis prophetiam, dulcissimam animam gloriosae Virginis et Matris Mariae doloris gladius pertransivit: concede propitius, ut, qui dolores ejus venerando recolimus, passionis tuae effectum felicem consequamur.* Oratio, die 15 Septembris, Septem Dolorum B.M. Virginis. MR 572; *Offerimus tibi praeces et hostias, Domine Jesu Christe, humiliter supplicante: ut, qui Transfixionem dulcissimi spiritus beatae Mariae Matris tuae praecibus recensemus, suo, suorumque sub Cruce Sanctorum consortium multiplicato piissimo interventu, meritis mortis tuae, meritum cum beatis habeamus.* Secreta. MR 573; *Sacrificia, quae sumpsimus, Domine Jesu Christe, Transfixionem Matris tuae et Virginis devote celebrantes: nobis impetrent apud clementiam tuam omnis bonis salutaris effectum.* Postcommunio. MR 574.

⁵⁵ *Felices sensus beatae Mariae Virginis, qui sine morte meruerunt martyrii palmam sub Cruce Domini.* Communio. TAMZE.

⁵⁶ *In veneratione beatae Mariae Virginis exhibitas, quam, stantem iuxta crucem Iesu, clementer nobis Matrem piissimam providisti.* Super oblata, Beatae Mariae Perdolentis. MR (1975) 611; *da Ecclesiae tuae, ut Christi passionis cum ipsa consors effecta, eiusdem resurrectionis particeps esse mereatur.* Collecta. TAMZE. Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 176.

⁵⁷ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 174.

Maryję noszącą w swoim łonie Zbawiciela⁵⁸. O ile modlitwy zawarte w starym formularzu święta, obchodzonego przed Soborem w dniu 2 lipca, odnoszą się do dziewiczego macierzyństwa Maryi⁵⁹, o tyle modlitwy zawarte w nowym Mszałe podkreślają wizytę Maryi w domu Elżbiety oraz Jej modlitwę uwielbienia⁶⁰.

- G) Przedsoborowy Mszał w kolekcje na uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny przytacza fragment definicji dogmatycznej promulgowanej w konstytucji *Munificentissimus Deus*, która podkreśla przywileje Maryi, znajdujące się u podstaw wniebowzięcia: niepokalane poczęcie, Boże macierzyństwo, dziewictwo Maryi⁶¹. Misja Maryi, ukazana w pozostałych tekstach modlitw (*secreta*, *postcommunio*), została zredukowana do wyjednywania Ludowi Bożemu niezbędnych łask⁶².
- H) Obchodzone 21 listopada wspomnienie Przedstawienia Maryi w Świątyni nie zawierało w przedsoborowym Mszałe jakichś oryginalnych wątków maryjnych. Kolekta zdawała się podkreślać wydarzenie przedstawienia Maryi w Świątyni Jerozolimskiej⁶³, natomiast modlitwa nad darami i *postcommunio* były prośbami o udzielenie łaski za wstawiennictwem Matki Najświętszej⁶⁴. Posoborowy Mszał zawiera nową kolektę, w której nie ma wzmianki o Przedstawieniu Maryi w Świątyni⁶⁵.

⁵⁸ Por. MC 7.

⁵⁹ *Beata es, Virgo Maria, quae omnium portasti Creatorem: genuisti, qui te fecit, et in aeternum permanes virgo.* Offertorium, In Visitatione B.M.V. MR 505; *Unigeniti tui Domine, nobis succurrat humanitas: ut qui natus de Virgine matris integritatem non minuit, sed sacravit; in Visitationis ejus solemniis, nostris nos placulis exuens, oblationem nostram tibi faciat acceptam Jesus Christus Salvator noster.* *Secreta.* TAMZE.

⁶⁰ *Omnipotens, sempiternae Deus, qui beatam Virginem Mariam Filium tuum gestantem, ad visitandam Elisabeth inspirasti, praesta, quaesumus, ut, afflanti Spiritui obsequentes, cum ipsa te semper magnificare possimus.* *Collecta,* In Visitatione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 554.

⁶¹ *Omnipotens sempiternae Deus, qui Immaculatam Virginem Mariam, Filii tui Genitricem, corpore et anima ad caelestem gloriam assumpsisti: concede quaesumus; ut ad superna semper intenti, ipsius glorie mereamur esse consortes.* *Oratio,* In Assumptione Beatae Mariae Virginis. MR 549. Tą samą kolektę przytacza posoborowy Mszał: MR (1975) 596.

⁶² *Ascendat ad te, Domine, nostrae devotionis oblatio, et Beatissima Virgine Maria in caelum assumpta intercedente, corda nostra, caritatis igne succensa, ad te jugiter adspirent.* *Secreta.* MR 550; *Sumptis, Domine, salutaribus sacramentis, da quaesumus, ut meritis et intercessione Beatae Mariae Virginis in caelum assumptae, ad resurrectionis gloriam perducamur.* *Postcommunio.* TAMZE.

⁶³ *Deus, qui beatam Maria semper Virginem, Spiritus Sancti habitaculum, hodierna die in templo praesentari voluisti: praesta quaesumus; ut, ejus intercessione, in templo gloriae tuae praesentari mereamur.* *Oratio,* In Praesentatione B.M. Virginis. MR 627.

⁶⁴ *Tua Domine propitiatione, et beatae Mariae semper Virginis intercessione, ad perpetuam atque praesentem haec oblatio nobis proficiat prosperitatem et*

- I) Przyglądając się formularzowi o Niepokalanym Poczęciu NMP zawartym w przedsoborowym Mszałe, zauważymy zarysowane główne tematy maryjnego święta: Maryja została zachowana od grzechu Ewy, aby mogła być przygotowana jako godne mieszkanie dla swego Syna⁶⁶. Ponadto podkreślono wstawienniczą rolę Maryi⁶⁷ oraz to, że udzielona przez Boga łaska oczyszcza Kościół od zmyły win⁶⁸. Formularz posoborowy przejął istniejące już modlitwy, dodając nową prefację na Niepokalane Poczęcie. Bogaty treściowo formularz podkreśla nowe aspekty przywileju udzielonego Maryi: pełnia łaski Maryi, Błogosławiona Dziewica figura i zapowiedź Kościoła, Oblubiennica Chrystusa wolna od jakiegokolwiek zmyły, wzór świętości⁶⁹.

4. Teologiczna ikona Maryi zawarta w Mszałe Pawła VI

Przedsoborowy Mszał ukazywał statyczny obraz Maryi, która przebywając w niebieskiej chwale, wstawiała się za Ludem Bożym. W formularzach modlitewnych dominował schemat, w którym modlący się Kościół zwracał się do Boga o łaskę wybawienia, uwol-

pacem. Secreta, die 21 Novembris, In Praesentatione B.M.V. TAMZE, 627; Sumptis Domine, salutis nostrae subsidiis: da, quaesumus beatuae Mariae semper Virginis patrocinis nos ubique protegi; in cuius veneratione haec tuae obtulimus majestati. Postcommunio, In Nativitate B.M.V., TAMZE, 628.

⁶⁵ *Sanctissimae venerantibus Virginis Mariae memoriam gloriosa ipsius nobis, quaesumus, Domine, intercessione concede, ut de plenitudine gratiae tuae nos quoque mereamur accipere. Collecta, In Praesentatione Beatae Mariae Virginis, w: Missale Romanum, 1975, 644.*

⁶⁶ *Deus, qui per immaculatam Virginis Conceptionem dignum Filio tuo habitaculum praeparasti: quaesumus; ut qui ex morte ejusdem Filii tui praevisa, eam ab omni labe praeservasti, nos quoque mundos ejus intercessione ad te pervenire concedas. Oratio, die 8 decembris, In Conceptione Immaculata B. Mariae Virginis. MR 384. Kolekta zawarta w posoborowym mszałe jest identyczna: MR (1975) 653.*

⁶⁷ *Salutem hostiam, quam in solemnitate immaculatae Conceptionis beatuae Virginis Mariae tibi, Domine, offerimus, suscipe et praesta: ut, sicut illam tua gratia praeveniente ab omni labe immunem profiteremur: ita ejus intercessione a culpis omnibus liberemur. Secreta, die 8 decembris. MR 385. Wymieniona modlitwa znajduje się również w Mszałe posoborowym: MR (1975) 653.*

⁶⁸ *Ut, sicut illam tua gratia praeveniente ab omni labe immunem profiteremur: ita ejus intercessione a culpis omnibus liberemur. Secreta, die 8 decembris. MR 385.*

⁶⁹ *Qui beatissimam Virginem Mariam ab omni originalis culpa labe praeservasti, ut in ea, gratiae tuae plenitudine ditata, dignam Filio tuo Genetricem praeparares, et Sponsae eius Ecclesiae sine ruga vel macula formosae signares exordium. Filium enim erat purissima Virgo data, qui crimina nostra Agnus innocens aboleret; et ipsam prae omnibus tuo populo disponebas advocatam gratiae et sanctitatis exemplar. Prefatio, In Conceptione Immaculata B.M.V. MR (1975) 654.*

nienia za przyczyną Błogosławionej Dziewicy. Wymienione formularze maryjnych Mszy nie zawierają żadnych odniesień do wydarzeń z historii zbawienia.

Nowy Mszał prezentuje pod tym względem wielką zmianę. Obok dominującej perspektywy historiozbawczej, Maryja jest ukazana w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. W takiej perspektywie zostało przedstawione niepokalane poczęcie Maryi. Maryja została zachowana od skazy grzechu pierworodnego, obdarowana pełnią łaski, aby stać się godnym mieszkaniem Słowa Wcielonego⁷⁰. Niepokalanie Poczęta, stała się jednocześnie typem Kościoła, Oblubienicy bez skazy⁷¹, lecz również *advocata gratiae* i *sanctitatis exemplar*⁷². Wierni, spoglądając na Niepokalaną Matkę, dostrzegają swoją grzeszność, dlatego proszą Boga, aby za przyczyną Błogosławionej Dziewicy zostali uwolnieni od wszelkich win⁷³.

Zasadnicza część eucharystycznych tekstów koncentruje się wokół wydarzenia Wcielenia, zaznaczając aktywną partycypację Maryi w teże tajemnicy. Duch Święty nappełnił swoją mocą łono Błogosławionej Dziewicy⁷⁴. Słowo Boże, przyjmując ciało z Dziewicy Maryi, zamieszkało pomiędzy nami⁷⁵, Ona sama natomiast stała się mieszkaniem Bóstwa⁷⁶. Słowo, rodząc się z Maryi Dziewicy, nie umniejszyło Jej integralności, lecz ją uświęciło⁷⁷. Maryja, pozostając dziewicą, staje się matką⁷⁸. Będąc Matką Głowy Mistycznego Ciała, staje się także Matką Kościoła⁷⁹.

⁷⁰ *Deus qui immaculatam Virginis Conceptionem dignum Filio tuo habitaculum praeparasti.* Collecta, Sollemnitatis In Conceptione Immaculatae Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 653.

⁷¹ *Et Sponsae eius Ecclesiae sine ruga vel macula formosae signares exordium.* Prefatio, In Conceptione Immaculatae Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 654.

⁷² Prefatio, In Conceptione Immaculata. TAMŻE.

⁷³ *Ut sicut illam tua gratia praeveniente ab omni labe profitemur immunem, ita, eius intercessione, a culpis omnibus liberemur.* Super oblata, In Conceptione Immaculatae Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 653.

⁷⁴ *Spiritus [...] Qui beatae Mariae viscera sua virtute replevit.* Super oblata, Dominica IV Adventus. MR (1975) 132.

⁷⁵ *Verbum, quod ex Virgine Maria dignatum est caro fieri et habitare in nobis.* Collecta, die 23 decembris. MR (1975) 148.

⁷⁶ *Deus, cuius ineffabile Verbum, Angelo nuntiante Virgo immaculata suscepit, et, domus divinitatis effecta.* Collecta, die 20 decembris. MR (1975) 145.

⁷⁷ *Qui natus est de Virgine Matrasi, integritatem non minuit sed sacravit.* Super oblata, In Nativitate Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 607.

⁷⁸ *Qui beatam semper Virginem Mariam Filii tui Genetricem et Ecclesiae Matrem profiteri gloriamur.* Sollemnitatis Sanctae Dei Genetricis Mariae. MR (1975) 162.

⁷⁹ *Ut ad vitam nobis proficiant sempiternam, qui beatam semper Virginem Mariam Filii tui Genetricem et Ecclesiae Matrem profiteri gloriamur.* Post communionem, Sollemnitatis Sanctae Dei Genetricis Mariae. MR (1975) 163.

Kościół, celebrując tajemnicę Nawiedzenia Maryi Panny, prosi Boga, aby wraz z Nią mógł zawsze Go wielbić⁸⁰. Maryja staje się dla Kościoła wzorem, dlatego Lud Boży, naśladowując Matkę Pana wielbiącą Go za wielkie rzeczy, które Jej uczynił, prosi Boga, *ut corda nostra, Spiritus Sancti irradiata, exemplo beatae Virginis Mariae, tua semper valeant perquirere et conservare*⁸¹.

Maryja, stojąc pod Krzyżem, łączyła się z mężą swojego Syna⁸², który powierzył Ją Kościołowi jako Matkę⁸³. Kościół, spoglądając na cierpiącą pod Krzyżem Matkę, odkrywa w Niej swój wzór i obraz: jest powołany do męznego znoszenia wszelkich przeciwności, ofiarując je Chrystusowi⁸⁴.

Analiza formularza na Wniebowzięcie ukazuje, że tekst kolekty wykorzystuje cytaty z *Munificentissimus Deus: qui immaculatam Virginem Mariam, Filii tui Genetricem, corpore et anima ad caelestem gloriam assumpsisti*⁸⁵. Prefacja pełniej przedstawia tajemnicę Wniebowzięcia. Maryja stała się początkiem i obrazem uwielbionego Kościoła, znakiem niezawodnej nadziei dla pielgrzymującego Ludu Bożego⁸⁶. Przebywając w niebieskiej chwale, nieustannie wstawia się za nami, abyśmy mogli dojść do niebieskiej chwały⁸⁷. Jest Ona podziwiana ze względu na swą świętość: jest wzorem cnót, wśród których szczególnie jaśnieją Jej pokora⁸⁸ i miłość⁸⁹.

Jak można zauważyć, nowe teksty mszalne, realizując wskazania Soboru Watykańskiego II, przedstawiają Maryję w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Pomimo wyraźnej tendencji, aby ukazywać

⁸⁰ *Praesta quaesumus, ut, afflanti Spiritui obsequentes, cum ipsa te semper magnificare possimus.* Collecta, In Visitatione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 554.

⁸¹ Super oblata, Commune Beatae Mariae Virginis, Tempore Natalis. MR (1975) 674.

⁸² *Deus qui Filio tuo in cruce exaltato compatientem Matrem astare voluisti.* Collecta, Beatae Mariae Virginis Perdolentis. MR (1975) 611.

⁸³ *Quam stantem iuxta crucem Iesu, clementer nobis Matrem piissimam providisti.* Super oblata, Beatae Mariae Virginis Perdolentis. TAMZE.

⁸⁴ *Ut compassionem beatae Mariae Virginis recolente, ea in nobis pro Ecclesia adimpleamus, quae desunt Christ passionum.* Post communionem, Beatae Mariae Virginis Perdolentis. TAMZE.

⁸⁵ Collecta, In Assumptione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 596. Por. Konstytucja Apostolska *Munificentissimus Deus* (1 XI 1950). DS 3903.

⁸⁶ *Quoniam ad caelos hodie Virgo Deipara est assumpta, Ecclesiae tuae consummandae initium et imago, ac populo peregrinanti certae spei et solacii documentum.* Prefatio, In Assumptione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 597.

⁸⁷ *Ut, intercessione beatae Mariae Virginis in caelum assumptae, ad resurrectionis gloriam perducamur.* Post communionem, In Assumptione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 597.

⁸⁸ *Deus, qui Beatam Virginem Mariam, eius humilitatem respiciens.* Collecta, In Assumptione Beatae Mariae Virginis, Ad Missam in Vigilia. MR (1975) 595.

⁸⁹ *Sicut beatissimae Unigeniti tui Matris habuisti acceptabilem caritatem.* Super oblata, In Visitatione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 554.

Maryję w perspektywie historiozbawczej, należy zauważyć, że nie wszystkie teksty realizują powyższe wskazania. W posoborowym Mszału znajdziemy również takie, które podkreślają jedynie wstawiennictwo Maryi⁹⁰.

5. Źródła Mszału Rzymskiego

Soborowe zalecenia wiązały się również z hasłem powrotu do źródeł. Chodziło o to, aby cześć, jaką Kościół oddaje Matce Pana, opierał na solidnych podstawach.

Propozycja powrotu do patrystycznej tradycji znalazła swoje odzwierciedlenie w doborze tekstów niektórych modlitw na czas Adwentu. Ważnym źródłem stał się Rotulus z Rawenny, dokument, którego pochodzenie osadza się w przedziale czasowym V-VII wieku, zawierający serię modlitw odnoszącą się do tajemnicy Wcielenia. Wymienione modlitwy stały się źródłem inspiracji dla tekstów modlitw Mszy adwentowych, przeznaczonych w nowym mszału na 17, 19, 20 i 23 grudnia⁹¹.

1919 MISSALE ROMANUM ⁹²	ROTULUS Z RAWENNY, n. 1362 ⁹³
<i>Deus, humanae conditor et redemptor naturae, qui Verbum tuum in utero perpetuae virginitatis carnem assumere voluisti, respice propitius ad preces nostras, ut Unigenitus tuus nostra humanae suscepta, nos divino suo consortio sociare dignetur.</i>	<i>Deus, humanae conditor et redemptor naturae, qui Verbum tuum in utero perpetuae uirginitatis carnem adumere uoluisti; respice propitius ad paeces nostras, ut unigeniti tui natiuitate suscepta, ipsius aetiam redemptoris mereamur diuino consortio sociari.</i>

⁹⁰ *Et gloriosa beatæ Mariæ semper Virginis intercessione, a praesenti liberari tristitia et aeterna perfrui laetitia.* Collecta, Commune Beatæ Mariæ Virginis. MR (1975) 670; *Genetricis Filii tui Domini nostri intercessione salvemur.* TAMZE; *qui sanctæ Dei Genetricis memoriam agimus, intercessionis eius auxilio a nostris iniquitatibus resurgamus.* Collecta 2. MR (1975) 671; *concede propitius, ut, eiusdem Virginis intercessione, tuæ gloriæ templum inveniri mereamur.* Collecta, Immaculati Cordis beatæ Mariæ Virginis. MR (1975) 555; *ut in intercessione beatæ Mariæ Virginis in caelum assumptæ, ad resurrectionis gloriam perducamur.* Post communem, In Assumptione Beatæ Mariæ Virginis. MR (1975) 597.

⁹¹ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 165.

⁹² Collecta, die 17 decembris. MR (1975) 142.

⁹³ *Sacramentarium veronense*, red. L.C. MOHLBERG (=Rerum Ecclesiasticorum Documenta. Series Maior. Fontes I), Herder, Roma 1956, 176.

1919 MISSALE ROMANUM ⁹⁴	ROTULUS Z RAWENNY, n. 1333 ⁹⁵
<i>Deus, qui splendorem gloriae tuae per sacrae Virginis partum mundo dignatus es revelare, tribue quaesumus, ut tantae incarnationis mysterium et fidei integritate colamus, et devoto semper obsequio frequentemus.</i>	<i>Deus, qui splendorem gloriae tuae per sacrae uterum virginis in mundi fine in.... dignatus es revelare, quatenus densis errorum tenebris effugatis, veritas fulgeat perpetuae claritatis; tribue, quaesumus, ut tantae incarnationis mysterium humiles famuli et fidei integritate colamus, et devoto semper obsequio fraequentemus.</i>
1919 MISSALE ROMANUM ⁹⁶	ROTULUS Z RAWENNY, n. 1355 ⁹⁷
<i>Omnipotens sempiterne Deus, nativitatem Filii tui secundum carnem propinquare cernentes, quaesumus, ut nobis indignis famulis tuis misericordiam praestet Verbum, quod ex Virgine Maria dignatus est caro fieri et habitare in nobis.</i>	<i>Omnipotens sempiterne Deus nativitatem Christi filii tui secundum carnem propinquare cernentes, quaesumus, ut nobis indignis famulis misericordiam praestet ipse, qui pro nobis dignatus est ingredi utero sanctae uirginis, ut uerbum caro fieret et habitaret in nobis.</i>
919 MISSALE ROMANUM ⁹⁸	ROTULUS Z RAWENNY, n. 1361 ⁹⁹
<i>Deus, cuius ineffabile Verbum, Angelo nuntiante, Virgo immaculata suscepit, et, domus divinitatis effecta, Sancti Spiritus luce repletur, quaesumus, ut nos, eius exemplo, voluntati tuae humiliter adhaerere valeamus.</i>	<i>Deus, aeterna maiestas, cuius ineffabile verbum angelo deferente uirginitas immaculata suscepit et, domicilium deitatis effecta, sancti spiritus luce repletur; quaesumus, ut fidelem populum ipsa suis orationibus protegat, quae deum et hominem sacris castisque uisceribus meruit baiulare.</i>

⁹⁴ Collecta, die 19 decembris. MR (1975) 144.

⁹⁵ *Sacramentarium veronense...*

⁹⁶ Collecta, die 23 decembris. MR (1975) 148.

⁹⁷ *Sacramentarium veronense...*, 176.

⁹⁸ Collecta, die 20 decembris. MR (1975) 145.

⁹⁹ *Sacramentarium veronense...*, 176.

Patrystyczne wątki możemy zaobserwować również w kolekcje Mszy na Zwiastowanie Pańskie. Fragment listu papieża Leona Wielkiego, wyjaśniający tajemnicę Wcielenego Słowa, ubogacił wymienioną modlitwę w nowym Mszale¹⁰⁰.

1919 MISSALE ROMANUM ¹⁰¹	LIST 123 ŚW. LEONA WIELKIEGO ¹⁰²
<i>Deus, qui Verbum tuum in utero Virginis Mariae veritatem carnis humanae suscipere voluisti, concede, quaesumus, ut, qui Redemptorem nostrum Deum et hominem confitemur, ipsius etiam divinae mereamur esse consortes.</i>	<i>Fides catholica sicut damnat Nestorium... ita damnat etiam Euthychen cum Dioscoro, „qui ab unigenito Deo Verbo negant in utero Virginis matris veritatem carnis humanae susceptam”.</i>

Innym dokumentem, który wpłynął na kształt nowej euchologii *Missale Romanum* było antyczne *Sacramentarium Veronense* (VI-VII w.). Zawarty w nim cykl modlitw na Boże Narodzenie został wykorzystany podczas układania formularzy mszalnych na analogiczny okres opracowany w nowym Mszale¹⁰³.

1919 MISSALE ROMANUM ¹⁰⁴	SACRAMENTARIUM VERONENSE ¹⁰⁵
<i>Da quaesumus, Domine, populo tuo inuiolabilem fidei firmitatem ut, qui Unigenitum tuum in tua tecum gloria sempiternum in veritate nostri corporis natum de Matre Virgine confitentur et a praesentibus liberentur adversis, et mansuris gaudiis inserantur.</i>	<i>Da, quaesumus, domine, populo tuo inuiolabilem fidei firmitatem; ut qui unigenitum tuum in tua tecum gloria sempiternum in ueritate nostri corporis natum de matre uirgine confitentur, et a praesentibus liberentur aduersis, et mansuris gaudiis inserantur.</i>

¹⁰⁰ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 170.

¹⁰¹ Collecta, In Annuntiatione Domini. MR (1975) 538.

¹⁰² LEON WIELKI, *Epistola 123*: PL 54, 1061.

¹⁰³ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 168-169.

¹⁰⁴ Collecta, In feriis temporis Nativitatis. MR (1975) 170.

¹⁰⁵ *Sacramentarium veronense...*, 1252, 160.

1919 MISSALE ROMANUM ¹⁰⁶	SACRAMENTARIUM VERONENSE ¹⁰⁷
<i>Deus, qui per beatum sacrae Virginis partum, Filii tui carnem humanis fecisti praeiudiciis non teneri, praesta, quaesumus, ut, huius creaturae novitate suscepti, vetustatis antiquae contagiis exuamur.</i>	<i>Deus, qui per beatae sacrae uirginis partum, sine humana concupiscentia procreatum, in filii tui membra uenientes paternis fecisti praeiudiciis non teneri: prest, quaesumus, ut huius creaturae novitate suscepti, uetustatis antiquae contagiis exuamur.</i>

Wspomniany sakrementarz stał się również źródłem inspiracji przy układaniu formularza na uroczystość Bożej Rodzicielki. Modlitwa nad darami wykazuje analogie z antyczną księgą liturgiczną.

1919 MISSALE ROMANUM ¹⁰⁸	SACRAMENTARIUM VERONENSE ¹⁰⁹
<i>Deus, qui bona cuncta inchoas benignus et perficis, da nobis, de sollemnitate sanctae Dei Genitricis laetantibus, sicut de initiis tuae gratiae gloriamur, ita de perfectione gaudere.</i>	<i>Deus, qui bona et cuncta et inchoas benignus et perficis: da nobis, sicut de initiis tuae gratiae gloriamur, ita de perfectione gaudere.</i>

Analiza tekstów modlitw zawartych w nowym mszale ujawnia, że podczas jego powstawania wykorzystano nowe źródła liturgiczne. Wśród dokumentów, które wpłynęły na treść modlitw posoborowego Mszału, należy wymienić: *Sacramentarium Bergomense*, *Liber Mozarabicus*, *Breviarium Ambrosianum* oraz *Missale Parisiense*. Dobór ksiąg liturgicznych ukazuje, że autorzy przygotowujący nowy Mszał zwrócili większą uwagę na inne liturgie Kościoła katolickiego (ryt ambrożyjski i mozarabski). Włączenie fragmentów modlitw wymienionych ksiąg liturgicznych niewątpliwie ubogaciło maryjną eucharologię nowego Mszału.

I tak na przykład teksty z *Sacramentarium Bergomense* (IX w.) pozwoliły ubogacić eklezjologiczny wymiar okresu Adwentu przedstawiony w Mszale Pawła VI¹¹⁰. Tekst modlitwy ukazuje analogię pomię-

¹⁰⁶ Collecta, feria tertia (in feriis temporis Nativitatis). MR (1975) 172.

¹⁰⁷ *Sacramentarium veronense...*, 1244, 158.

¹⁰⁸ Super oblata, In Sollemnitate Sanctae Dei Genitricis Mariae. MR (1975) 162.

¹⁰⁹ *Sacramentarium veronense...*, 1006, 129.

¹¹⁰ F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 164.

dzy Duchem Świętym działającym w momencie wcielenia w łonie Błogosławionej Dziewicy oraz w momencie sprawowania Eucharystii.

1919 MISSALE ROMANUM ¹¹¹	SACRAMENTARIUM BERGOMENSE ¹¹²
<i>Altari tuo, Domine, superposita munera Spiritus ille sanctificet, qui beatae Mariae viscera sua virtute replevit.</i>	<i>Altari tuo Domine superposita munera Spiritus Sanctus assumat. Qui beatae Mariae uiscera, sui splendoris ueritate repleuit. Per Dominum nostrum.</i>

Wymiar eklezjologiczny został podkreślony poprzez adaptację fragmentu „oratio super sindonem”, obecnego w sakramentarzu, do tekstu kolekty przeznaczonej na sobotę okresu Bożego Narodzenia.

1919 MISSALE ROMANUM ¹¹³	SACRAMENTARIUM BERGOMENSE ¹¹⁴
<i>Omnipotens sempiternae Deus, qui per aduentum unigeniti Filii tui noua luce radiare dignatus es, concede nobis, ut, sicut eum per Virginis partum in forma nostri corporis meruimus habere participem, ita et in eius regno gratiae mereamur esse consortes.</i>	<i>Omnipotens sempiternae deus, qui per aduentum unigeniti filii tui domini nostri ihesu christi noua luce radiare dignatus es, concede nobis ut sicut eum per uirginis partum, in forma nostri corporis meruimus habere participem, ita et in regno gratiae eius mereamur esse consortes.</i>

Niezwykłe interesująco przedstawia się inspiracja liturgią mozarabską (XI w.)¹¹⁵. Mszał Rzymski nie cytuje obszernych fragmentów *inlatio*, lecz raczej wypowiada innymi słowami idee zawarte w mozarabskiej modlitwie¹¹⁶.

¹¹¹ Super oblata, Dominica IV Adventus. MR (1975) 132.

¹¹² Super oblatam, Dominica VI de Adventu, Missa, n. 84: w: *Sacramentarium bergoviensis*, ed. G. FASSI (=Monumenta Bergomensia 6), Bergamo 1962, 60.

¹¹³ Colletta, Sabato, In feriis temporis Natiuitatis. MR (1975) 176.

¹¹⁴ Oratio super sindonem, Dominica IV de Adventu, n. 68, w: *Sacramentarium Bergoviensis...*, 57.

¹¹⁵ *Le liber mozarabicus sacramentorum*, ed. D.M. FÉROTIN (=Monumenta Ecclesia e Liturgica 6), Paris 1912, XVIII.

¹¹⁶ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 171.

1919 MISSALE ROMANUM ¹¹⁷	LIBER MOZARABICUS SACRAMENTORUM ¹¹⁸
<p><i>Vere dignum est iustum est, aequum et salutare, nos tibi semper et ubique gratias agere: Domine, sancte Pater omnipotens aeternae Deus: per Christum Dominum nostrum.</i></p> <p><i>Quem inter homines et propter homines nasciturum, Spiritus Sancti obumbrante virtute, a caelesti nuntio Virgo fidenter audiuit et immaculatis visceribus amanter portavit, ut et promissiones filiis Israel perficeret veritas, et gentium exspectatio pateret ineffabiliter adimplenda.</i></p> <p><i>Per quem maiestatem tuam adorat exercitus Angelorum, ante conspectum tuum in aeternitate laetantium. Cum quibus et nostras voces ut admitti iubeas, deprecamur, socia exultatione dicentes: Sanctus.</i></p>	<p><i>Dignum et iustum est, equum et salutare est Domini nostri Ihesu Christi aduentum in mirabilibus predicare, quem inter homines, et propter homines nasciturum celestis nuntius enarrauit, Virgo terrena dum saluaretur audiuit, Spiritus Sanctus in utero dum ueniret creauit: ut, Gabriele pollicente, Maria credente, Dei uero Spiritu cooperante, sequeretur salutationem Angelicam securitas, promissionem perficeret ueritas, et Altissimi obumbrante uirtute didicisset se esse fecunda uirginitas.</i></p> <p><i>Ecce concipies in utero et paries filium, Angelus praedicaui. Et quomodo fiet istud? Maria respondit. Sed quia hoc credendo, non dubitando respondit, impleuit Spiritus Sanctus quod Angelus sponndit. Virgo ante conceptum, uirgo semper futura post partum, Deum suum prius mente, dehinc uentre concepit. Salutem mundi prima suscepit uirgo, plena gratia Dei, et ideo uera Mater Filii dei. Quem adorant Angeli, Throni, Dominationes et Potestates, ita dicentes.</i></p>

Wpływ na treść maryjnych formularzy mszalnych nowego Mszału odnajdujemy również w modlitwach liturgii ambrożyjskiej. Ostatnia część kolekty Mszy na Wniebowzięcie Matki Bożej opiera się na tekście modlitwy zawartej w *Breviarium Ambrosianum*¹¹⁹.

¹¹⁷ Prefatio, In Annuntiatione Domini. MR (1975) 539.

¹¹⁸ Inlatio, 14, Missa in II dominico de adventu Domini, w: *Le liber mozarabicus sacramentorum...*, 14.

¹¹⁹ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 173.

1919 MISSALE ROMANUM ¹²⁰	BREVIARIUM AMBROSIANUM ¹²¹
<i>Deus, qui Filii tui Genetricem nostram constituisti Matrem atque Reginam, concede propitius, ut, ipsius intercessione suffulti, tuorum in regno caelesti consequamur gloriam filiorum. Per Dominum”.</i>	<i>Omnipotens sempiternae Deus, qui Incarnati Filii tui Genetricem, nostram constituisti Matrem ac Reginam, concede propitius ut cum vitae huius terrestres vesper advenerit, in regno caelesti, Ipsa intercedente, tuorum consequamur gloriam filiorum. Per eundem Dominum.</i>

Również ostatnia część prefacji na Wniebowzięcie Matki Bożej *Missale Romanum*, była inspirowana prefacją wigilii uroczystości w Mszałe ambrojańskim¹²².

1919 MISSALE ROMANUM ¹²³	MISSALE AMBROSIANUM ¹²⁴
<i>Quoniam in caelos hodie Virgo Deipara est assumpta, Ecclesiae tuae consummandae initium et imago, ac populo peregrinanti certae spei et solacii documentum; corruptionem enim sepulchri eam videre merito noluit, quae Filium tuum, vitae omnis auctorem, ineffabiliter de se genuit incarnatum. Et ideo, choris angelicis sociati, te laudamus, in gaudio confitentes.</i>	<i>Per Christum Dominum nostrum: Et in hujus diei veneranda festivitate gaudere. In qua sancta Dei Genitrix mortem subijt temporalem: nec tamen mortis nexibus deprimi potuit, quae Filium tuum Dominum nostrum de se genuit incarnatum. Quem una tecum, omnipotens Pater, et cum Spiritu sancto laudant Angeli, venerantur Archangeli, Throni, Dominationes, Virtutes, Principatus, et Potestates adorant. Quem Cherubim, et Seraphim socia exultatione concelebrant. Cum quibus et nostras voces, ut admitti jubeas deprecamur, supplici confessione dicentes.</i>

¹²⁰ Collecta, die 22 augusti, Beatae Mariae Virginis Reginae. MR (1975) 600.

¹²¹ Oratio IV, die 31 Maii, In festo B. Mariae Virginis Reginae, w: *Breviarium ambrosianum*. Pars Aestiva I, Mediolani 1957, 536.

¹²² Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 172.

¹²³ Prefatio, In Assumptione B.M.V. MR (1975) 597.

¹²⁴ Praefatio, In Assumptione B.M.V., w: *Missale Ambrosianum iuxta rituum sanctae Ecclesiae Mediolanensis*, Mediolani 1954, 647.

Obok wyżej wymienionych ksiąg, również *Missale Parisiense* należy zaliczyć do liturgicznych źródeł posoborowego Mszału. Analiza obydwóch dokumentów wykazała, że niektóre modlitwy, obecne w pierwszym z wymienionych mszałów, zostały wykorzystane przy kompozycji nowych tekstów mszalnych¹²⁵. Modlitwa post communio *Missale Romanum* posiada swoje źródło w modlitwie nad darami zawartej w Mszałe z Paryża.

1919 MISSALE ROMANUM ¹²⁶	MISSALE PARISENSE ¹²⁷
<i>Exsultet Ecclesia tua, Domine, quam sacris mysteriis refecisti, de beatae Mariae Virginis Nativitate congaudens, quae universo mundo spes fuit et aurora salutis.</i>	<i>Exultantes in ortu Virginis matris, et nasciturum ex ea Salvatorem expectantes, gloriam tibi, Deus, adorandi oblatione sacrificii redidimus: praesta ut ejusdem sacrificii participatione bonam voluntatem, ac promissam bonae voluntatis hominibus pacem habere mereamur.</i>

Modlitwa nad darami Mszału paryskiego wpłynęła na treść analogicznej modlitwy posoborowego Mszału.

1919 MISSALE ROMANUM ¹²⁸	MISSALE PARISENSE ¹²⁹
<i>Maiestati tuae, Domine, hoc nostrum gratum sic sacrificium salutare, sicut beatissimae Unigeniti tui Matris habuisti acceptabilem caritatem.</i>	<i>Sicut beatissimae Unigeniti tui Matris humilitatem gratam habuisti, Domine; ita maiestati tuae acceptum sit hoc nostrae servitutis sacrificium.</i>

Natomiast post communio paryskiego dokumentu wpłynęło na analogiczną modlitwę przeznaczoną na święto Nawiedzenia Matki Bożej, zawartą w *Missale Romanum*.

¹²⁵ Por. F. BROVELLI, *La memoria di Maria...*, 174-175.

¹²⁶ Post communio, In Nativitate B.M.V. MR (1975) 607.

¹²⁷ Post communio, In Nativitate B. Mariae Virginis, w: *Missale Parisiense anno 1738 publici iuris factum* (=Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”. Subsidia), Roma 1993, 646.

¹²⁸ Super oblata, In Visitatione B.M. Virginis. MR (1975) 554.

¹²⁹ Secreta, In festo Visitationis B. Mariae Virginis, w: *Missale parisiense...*, 579.

1919 MISSALE ROMANUM ¹³⁰	MISSALE PARISENSE ¹³¹
<i>Magnificet te, Deus, Ecclesia tua qui tuis fecisti magna fidelibus, et, quem latentem beatus Iohannes cum exultatione praesensit, eundem semper viventem cum laetitia in hoc percipiat sacramento.</i>	<i>Largire, quaesumus Domine, fidelibus, ut quem in utero latentem beatus Joannes cum exultatione praesensit, ejusdem in hoc sacramento absconditi praesentem cum sancta laetitia sentiamus.</i>

Modlitwa nad darami we wspomnienie Matki Bożej Bolesnej zawiera fragmenty modlitwy *Missale Parisiense*.

1919 MISSALE ROMANUM ¹³²	MISSALE PARISENSE ¹³³
<i>Suscipe, misericors Deus, ad tui nominis laudem preces hostiasque in veneratione beatae Mariae Virginis exhibitas, quam stantem iuxta crucem Iesu, clementer nobis Matrem piissimam providisti.</i>	<i>Commendet tibi, quaesumus Domine, sacrificium nostrum beatae Virginis Mariae intercessio; quae juxta crucem tibi hostiam obtulit unigenitum Filium tuum.</i>

Jak można zauważyć, hasło powrotu do źródeł zaowocowało w liturgii maryjnej pojawieniem się antycznych tekstów, które ubogaciły istniejącą euchologię, ukazując Matkę Pana w perspektywie historiozbowczej. Z drugiej zaś strony wyżej wymienione źródła dostarczyły materiału wykorzystanego podczas komponowania nowych tekstów mszalnych.

6. Święto Maryi Matki Kościoła obchodzone w Kościele polskim

Paweł VI na zakończenie III sesji Soboru Watykańskiego II ogłosił Najświętszą Maryję Pannę Matką Kościoła¹³⁴. Tytuł ten, podkreślił papież, jest zwieńczeniem soborowej nauki o Matce Bożej, za-

¹³⁰ Post communionem, die 31 maii, In Visitatione Beatae Mariae Virginis. MR (1975) 554.

¹³¹ Postcommunio, in festo Visitationis B. Mariae Virginis, w: *Missale Parisiense...*, 579.

¹³² Super oblata, Beatae Mariae Virginis Perdolentis. MR (1975) 611.

¹³³ Secreta, feria sexta in Compassione B. Mariae, w: *Missale Parisiense...*, 164.

¹³⁴ PAWEŁ VI, *Przemówienie na zakończenie obrad III sesji Soboru Watykańskiego II*, w: *Matka Odkupiciela-Matką Kościoła. Dokumenty*, Warszawa 1990, 210.

wartej w VIII rozdziale Konstytucji o Kościele *Lumen gentium*; określiła on *ze wspaniałą zwięzłością wyjątkowe miejsce Matki Bożej w Kościele*¹³⁵.

Uzasadniając nowy tytuł maryjny, Paweł VI stwierdził: *Jak bowiem Boskie Macierzyństwo jest przyczyną całkiem szczególnego związku Maryi z Chrystusem oraz Jej obecności w dokonanym przez Chrystusa dziele zbawienia ludzi, podobnie przede wszystkim z Jej Boskiego Macierzyństwa pochodzą te powiązania, jakie istnieją między Maryją a Kościołem. Maryja jest bowiem Matką Chrystusa, który - przyjąwszy ludzką naturę w Jej dziewiczym łonie - złączył jednocześnie ze sobą jako z Głową swe Mistyczne Ciało, którym jest Kościół. Dlatego Maryję, Matkę Chrystusa, należy uważać również za matkę wszystkich wiernych i wszystkich pasterzy, czyli Kościoła*¹³⁶.

Następca świętego Piotra, ogłaszając ten nowy tytuł, pragnął, aby soborowa nauka o Matce Bożej została jak najszybciej zaakceptowana i znalazła swoje odbicie w nabożeństwach i liturgicznych celebracjach¹³⁷. Ogłoszenie Maryi Matką Kościoła miało między innymi pomóc w realizacji tego dążenia¹³⁸.

Niespełna kilka lat później tytuł *Mater Ecclesiae* pojawia się w liturgii Kościoła. Pierwsza posoborowa edycja *Missale Romanum* zawiera wspomniane wyrażenie w formularzu Mszy na uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki¹³⁹.

W tym samym czasie biskupi polscy, z prymasem Polski ks. kard. Stefanem Wyszyńskim, zwracają się do Stolicy Apostolskiej z prośbą o ustanowienie w Kościele powszechnym święta Maryi Matki Kościoła. Jako dzień celebracji wymienionego święta proponowano 21 listopada, pamiątkę ogłoszenia tytułu Błogosławionej Dziewicy jako Matki Kościoła¹⁴⁰.

¹³⁵ TAMŻE.

¹³⁶ TAMŻE, 210-211.

¹³⁷ *Dlatego ogłosiliśmy w sposób należyty Konstytucję o Kościele i orzekliśmy w jej zakończeniu, że Maryja jest Matką wszystkich wiernych i wszystkich pasterzy, czyli Matką Kościoła, żywimy głęboką nadzieję, że lud chrześcijański będzie używał Najświętszą Maryję Pannę z jeszcze większą ufnością i wzmożoną gorliwością oraz że będzie Jej oddawał kult i cześć należną.* TAMŻE, 211.

¹³⁸ *Ustanawiamy również, aby odtąd cały lud chrześcijański oddawał Matce Bożej pod tym właśnie najmiłszym imieniem jeszcze większą część i do Niej zanosił swe prośby.* TAMŻE, 210.

¹³⁹ *Sumpsimus, Domine laeti caelestia: praesta quaesumus, ut ad vitam proficiant sempiternam, qui beatam semper Virginem Mariam Filii tui Genetricem et Ecclesiae Matrem profiteri gloriamur.* Postcommunio, w: *Missale Romanum*, Editio typica. Typis Polyglotis Vaticanis 1969.

¹⁴⁰ *Memoriał Episkopatu Palski do Ojca Świętego Pawła VI w sprawie czci Bogarodzicy i oddania Kościoła w opiekę Matki Kościoła*, w: *Matka Odkupiciela-Matka Kościoła...*, 52.

Odpowiadając na nadesłany memoriał, kard. J. Villot zauważył, że istnieją poważne racje, które uniemożliwiają obchodzenie proponowanego święta 21 listopada. W tym właśnie dniu Kościół wspomina Ofiarowanie Najświętszej Maryi Panny, które jest obchodzone w komunii z Kościołami wschodnimi¹⁴¹. Względy ekumeniczne oraz pastoralno-duszpasterskie przemawiały za utrzymaniem wspomnianej celebracji¹⁴².

W dniu 4 maja 1971 roku Episkopat Polski opublikował list, w którym ogłosił ustanowienie święta Maryi Matki Kościoła, *które ma być obchodzone w diecezjach Polski co roku, w poniedziałek, po uroczystości Zstania Ducha Świętego*¹⁴³. W uzasadnieniu daty liturgicznej celebracji nowego święta biskupi polscy zauważyli, że *Zstanie Ducha Świętego było początkiem działalności Kościoła*¹⁴⁴.

Aby obchodzić nowe święto w sposób uroczysty, biskupi polscy wysłali do Kongregacji Kultu Bożego projekt Mszy o Najświętszej Maryi Pannie Matce Kościoła, który został zatwierdzony przez wspomnianą kongregację 11 października 1971 roku¹⁴⁵.

Wydaje się, że Kościół w Polsce czcił Maryję Matkę Kościoła posługując się własnym formularzem mszalnym już od 1972 roku.

W tekstach modlitw zawartych w nowym formularzu mszalnym podkreślona została obecność Maryi w Kościele, jak również związek zachodzący pomiędzy Jej duchowym macierzyństwem a tajemnicą odkupienia dokonaną na Kalwarii¹⁴⁶. Na szczególną uwagę zasługuje kolekta, która podkreśla związek pomiędzy macierzyńską misją Maryi w Kościele a tajemnicą odkupienia dokonaną przez Chrystusa umierającego na Krzyżu¹⁴⁷. Temat ten, ukazujący w słowach Chrystusa wypowiedzianych na Krzyżu ustanowienie duchowo-

¹⁴¹ *Odpowiedź Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej na list Prymasa Polski Stefana kardynała Wyszyńskiego*, w: TAMŻE, 242.

¹⁴² Por. B. KOCHANIEWICZ, *Ikona Maryi „Mater Ecclesiae” w liturgii Kościoła w Polsce na podstawie Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich*, w: J. WOJTKOWSKI, S.C. NAPIORKOWSKI, *Nosicielka Ducha Pneumatofora. Materiały z Kongresu Mariologicznego. Jasna Góra 18-23 sierpnia 1996*, LUBLIN 1998, 137.

¹⁴³ *List pasterski Episkopatu Polski ogłaszający w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*, w: *Matka Odkupiciela-Matką Kościoła...*, 61. Por. B. KOCHANIEWICZ, *Ikona Maryi...*, 137.

¹⁴⁴ *List pasterski Episkopatu Polski...*, 61.

¹⁴⁵ I. CALABUIG, *Tre messe in onore della Beata Vergine „Madre della Chiesa”, „Marianum”* 36(1974) 70. Por. B. KOCHANIEWICZ, *Ikona Maryi...*, 137.

¹⁴⁶ B. KOCHANIEWICZ, *Ikona Maryi...*, 139.

¹⁴⁷ *Omnipotens sempiternae Deus, cuius Filius unigenitus in cruce moriendo Mariam matrem suam nobis dedit ut in aevum mater nostra fieret, concede nobis, quaesumus, apostolicae caritatis donum, vita nostra in salutare opus Ecclesiae pressius inseratur*. Por. I. M. CALABUIG, *Tre messe in onore della Beata Vergine...*, 73.

wego macierzyństwa Maryi w Kościele, pojawił się po raz pierwszy w polskim formularzu. Formularz Mszy o Maryi Matce Kościoła, zatwierdzony przez Stolicę Apostolską dla Zakonu Serwitów, nie wymienia wspomnianego tematu wyjaśniając duchowe macierzyństwo Maryi w Kościele w świetle tajemnicy Bożego macierzyństwa¹⁴⁸. Ponieważ formularz Mszy wotywniej *De Beata Maria Virgine Mater Ecclesiae*, który włączono do drugiego wydania *Missale Romanum*, został opracowany w oparciu o dwa istniejące uprzednio formularze mszalne, tzn. polski i serwitów oraz ponieważ kolekta nowego formularza odnosi się do ustanowienia duchowego macierzyństwa Maryi na Kalwarii, należy przypuszczać, że polski formularz Mszy o Najświętszej Maryi Pannie, Matce Kościoła wpłynął na kształt formularza włączonego do Mszału Rzymskiego. Dzieło polskich liturgistów i teologów zostało docenione i wykorzystane przy układaniu nowego formularza¹⁴⁹.

7. Natura kultu maryjnego według *Marialis cultus*

Promulgowana w roku 1974 adhortacja apostolska *Marialis cultus* charakteryzuje specyfikę kultu maryjnego i ukazuje jego miejsce w nurcie kultu chrześcijańskiego. Jak stwierdza dokument, cześć oddawana Najświętszej Maryi Pannie stanowi integralną część jednego kultu, *który słusznie nazywa się chrześcijańskim, ponieważ od Chrystusa bierze początek i skuteczność, w Chrystusie znajduje pełny i doskonały wyraz oraz przez Chrystusa w Duchu Świętym prowadzi do Ojca*¹⁵⁰. Podstawy takiego stwierdzenia należy upatrywać w zjednoczeniu Błogosławionej Dziewicy z Chrystusem oraz z Jego Kościołem. Konsekwencją tego jest fakt, że Lud Boży rozważając tajemnice Chrystusa i Kościoła, odkrywa Matkę Chrystusa i swoją Matkę¹⁵¹.

Następca św. Piotra podaje także kilka istotnych wskazówek na temat odnowy kultu maryjnego. Zauważa, że z biegiem czasu pewne formy pobożności dezaktualizują się i przemijają, dlatego też należy koniecznie zastąpić to, co się przedawniło elementami nowymi i trwałymi.

¹⁴⁸ Por. TAMŻE, 77.

¹⁴⁹ B. KOCHANIEWICZ, *Ikona Maryi...*, 141.

¹⁵⁰ MC, *Wstęp*.

¹⁵¹ TAMŻE.

7.1. Zasada trynitarna

Ponieważ kult chrześcijański jest odpowiedzią człowieka na zbawcze udzielanie się Trójjedynego Boga, dlatego, przypatrując się w tej perspektywie osobie Maryi, należy dostrzec trynitarny charakter Jej życia. Dokonywało się ono w nurcie trynitarnego kultu: *w Duchu Świętym stała się Matką Syna Bożego, w Duchu - cała oddana Synowi i Jego dziełu - wypełnia wolę Ojca i ku Niemu kieruje całe swe życie*¹⁵². Zatem kult, jaki Maryja oddaje Bogu, może stać się dla chrześcijan *niezawodną pomocą w drodze do spotkania z Trójcą Świętą*¹⁵³. Cześć, jaką Kościół wyraża wobec Matki Przenajświętszej, stanowi integralną część jedyne go kultu chrześcijańskiego, *ponieważ od Chrystusa bierze początek i skuteczność, w Chrystusie znajduje pełny i doskonały wyraz oraz przez Chrystusa w Duchu Świętym prowadzi do Ojca*¹⁵⁴. Trynitarna zasada kultu maryjnego jest wezwaniem, aby wspomnianego kultu nie traktować w sposób autonomiczny, lecz aby czcić Matkę Pana w perspektywie tajemnicy Boga Trójjedynego.

7.2. Zasada chrystologiczna

Marialis cultus stwierdza, że w Maryi wszystko odnosi się do Chrystusa i od Niego zależy. To Chrystus decyduje o wyjątkowej, jedynej godności Maryi. Jak zauważa D. Łukaszuk, adhortacja wymienia sześć punktów katoickiej wiary stojącej u podstaw kultu maryjnego: godność Matki Bożej, współdziałanie w dziele odkupienia, Jej świętość, Jej szczególna pozycja pośród Ludu Bożego, Jej modlitewne wstawiennictwo, Jej niebieska chwała. *Wszystkie wyszczególnione prawdy wywodzą się, jako ze swego źródła, ze specjalnej i jedynej bliskości Maryi z Jezusem*¹⁵⁵.

Zwrócenie baczniejszej uwagi na wymienioną zasadę przyczyni się do umocnienia czci dla Matki Jezusa i do przekształcenia tego kultu w skuteczne narzędzie, *które pozwoli dojść do jedności wiary i poznania Syna Bożego*¹⁵⁶.

¹⁵² T. WILSKI, *Trynitarna zasada odnowy kultu maryjnego*, w: „Błogosławić mnie będą”. *Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus”. Tekst-komentarze-dyskusja*, red. S.C.NAPIÓRKOWSKI, Lublin 1990, 85.

¹⁵³ TAMŻE.

¹⁵⁴ MC, *Wstęp*.

¹⁵⁵ D. ŁUKASZUK, *Chrystologiczna zasada odnowy kultu maryjnego*, w: „Błogosławić mnie będą” ..., 90-91.

¹⁵⁶ MC 25.

7.3. Zasada pneumatologiczna

Paweł VI zwraca uwagę, że *wiele współczesnych tekstów współczesnej pobożności niewystarczająco odzwierciedla całą naukę o Duchu Świętym*¹⁵⁷. Dlatego też zachęca duszpasterzy i teologów do wnikliwej refleksji nad zachodzącym związkiem pomiędzy Duchem Świętym a Matką Pana¹⁵⁸. Następcy św. Piotra chodzi o uwytklenie w historii zbawienia aktywności Boskiego Parakleta, który ukształtował Maryję jako nowe stworzenie, uświęcił, uczynił płodną, tak że stała się Ona Przybytkiem Pana. Działaniu Ducha Świętego przypisuje się cnoty teologalne: wiarę, nadzieję i miłość, które ożywiały serce Błogosławionej Dziewicy. Ponieważ teologiczne dociekania i sama liturgia wykazały, że uświęcające działanie Ducha Świętego w Dziewicy Nazaretańskiej jest szczytowym momentem Jego poczynañ w historii zbawienia, zatem nie ma żadnych przesłanek ku temu, aby w kulcie, jaki Kościół oddaje Najświętszej Maryi Pannie, nie podkreślić aktywności Trzeciej Osoby Trójcy Świętej¹⁵⁹.

7.4. Zasada eklezjologiczna

Adhortacja apostołska przypomina o zasadzie eklezjologicznej, która winna kierować odnową kultu maryjnego. *Jest konieczne - pisze Paweł VI - aby praktyki pobożności, którymi chrześcijanie poświęcają swą cześć i poszanowanie dla Matki Pana, jasno i wyraźnie ukazywały miejsce, jakie zajmuje Ona w Kościele: „Najwyższe po Chrystusie, a zarazem nam najbliższe”*¹⁶⁰.

Uwzględnienie wymienionej zasady spowoduje, że chrześcijanie lepiej dostrzegą posłannictwo, jakie spełnia Maryja w Kościele, a ponadto łatwiej odkryją, że będąc synami Kościoła, są również synami Błogosławionej Dziewicy, *w których zrodzeniu i wychowaniu współdziałała swoją miłością macierzyńską*¹⁶¹.

7.5. Zasada biblijna

Kolejną wskazówką daną przez Pawła VI jest, większe niż dotychczas, zwrócenie uwagi na Pismo święte, które winno kształto-

¹⁵⁷ TAMŻE, 27.

¹⁵⁸ TAMŻE.

¹⁵⁹ TAMŻE, 26.

¹⁶⁰ TAMŻE, 28.

¹⁶¹ TAMŻE.

wać kult maryjny, ukazując ewangeliczny obraz Matki Pana winno karmić serca wiernych. Papież postuluje, aby idee i słowa do formuł modlitwy były czerpane z Biblii¹⁶², aby Biblia kształtowała duchowość chrześcijańską, a nie inne niejednokrotnie wątpliwej wartości teksty.

7.6. Zasada antropologiczna

Analizowany przez nas dokument zwraca uwagę na wymiar antropologiczny kultu oddawanego Błogosławionej Dziewicy. Chodzi o to, aby postać Matki Pana była ukazywana poprzez pryzmat współczesnej wiedzy o człowieku, aby była ona zrozumiała dla współczesnego człowieka i warunków, w których jest mu dane żyć i pracować¹⁶³. *Marialis cultus*, proponując Maryję jako wzór dla współczesnego człowieka, nie ma na myśli warunków historyczno-społecznych, w których Ona żyła, bądź sposobu życia, jaki Służebnica Pańska prowadziła, lecz właśnie to, że stała się najdoskonalszą Uczennicą Chrystusa poprzez życie według słowa Bożego, poprzez realizację woli Bożej, poprzez życie przeniknięte miłością do ludzi¹⁶⁴.

7.7. Zasada liturgiczna

Paweł VI prezentuje Maryję jako wzór ducha pobożności, to znaczy wewnętrznej postawy, *w którym Kościół czci, jak i, przeżywając, wyraża Boskie tajemnice*¹⁶⁵. Chodzi o to, aby Lud Boży, przyjmując postawę Błogosławionej Dziewicy jako własną, jeszcze bardziej jednoczył się z Chrystusem.

7.7.1. *Virgo audiens*

Maryja słuchająca Słowa Bożego i przyjmująca Je z wiarą stanowi wzór dla Kościoła, który podczas sprawowanej liturgii słucha Słowa Bożego, zachowuje Je w swoim sercu oraz głosi je¹⁶⁶.

¹⁶² TAMŻE, 30.

¹⁶³ TAMŻE, 34.

¹⁶⁴ TAMŻE, 35.

¹⁶⁵ TAMŻE, 16.

¹⁶⁶ TAMŻE, 17.

7.7.2. *Virgo orans*

Wniebowzięta Dziewica wstawia się za pielgrzymującym Kościołem, jest w szczególności sposób bliska Kościołowi, który *codziennie przedstawia Ojcu potrzeby dzieci oraz nieustannie wielbi Boga i wstawia się za zbawienie całego świata*¹⁶⁷.

7.7.3. *Virgo pariens*

Dziewica rodząca jest uważana za typ i wzór płodności Kościoła, *który sam staje się matką: gdyż „poprzez przepowiadanie i chrzest rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia synów z Ducha Świętego poczętych i zrodzonych”*¹⁶⁸.

7.7.4. *Virgo offerens*

Natomiast Błogosławiona Dziewica stojąc u stóp krzyża, ofiarując swego Syna Bogu Ojcu, będąc zjednoczona z Synem swym matczynym duchem, godząc się z miłością, aby doznała ofiarniczego wyniszczenia żertwa z Niej narodzona i sama składając siebie w ofierze, staje się niedoścignionym wzorem dla Kościoła, który sprawuje eucharystyczną ofiarę, pamiątkę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa¹⁶⁹.

7.7.5. *Magistra pietatis*

Maryja stała się dla Ludu Bożego nauczycielką chrześcijańskiej pobożności. Chrześcijanie bardzo wczesnie zaczęli spoglądać na Maryję, *aby tak jak Ona ze swego własnego życia uczynić kult należny Bogu, a z samej czci zadanie swego życia*¹⁷⁰. Stała się Ona wzorem chrześcijańskiego kultu, przez który *życie każdego staje się ofiarą składaną Bogu*¹⁷¹.

¹⁶⁷ TAMŻE, 18.

¹⁶⁸ TAMŻE, 19.

¹⁶⁹ TAMŻE, 20.

¹⁷⁰ TAMŻE, 21.

¹⁷¹ TAMŻE.

8. *Collectio Missarum de Beata Maria Virgine*

W roku 1986 Kongregacja do spraw Kultu Bożego zatwierdziła *Collectio missarum de Beata Maria Virgine*, zbiór Mszy poświęconych Matce Bożej¹⁷². Zbiór ten, choć powstał z myślą o sanktuariach maryjnych, stał się pożyteczny dla wielu wspólnot Kościoła pragnących czcić Matkę Pana specjalną celebracją.

Wiele formularzy *Collectio* podkreśla uczestnictwo Błogosławionej Dziewicy w tajemnicach Chrystusa: w zwiastowaniu Pańskim¹⁷³, w nawiedzeniu¹⁷⁴, w objawieniu Pańskim¹⁷⁵, w ofiarowaniu Jezusa w Świątyni¹⁷⁶. Jest Ona obecna na godach w Kanie Galilejskiej¹⁷⁷, jak i u stóp Krzyża¹⁷⁸. Spotyka Zmartwychwstałego Syna¹⁷⁹. Analiza formularzy pozwala zauważyć, że stanowią one kontynuację linii wyznaczonej przez Sobór Watykański II.

Postulat odnowy biblijnej odzwierciedlają nowe formularze mszalne *Collectio*. Refleksja nad tekstami Starego Testamentu pozwoliła ukazać Maryję jako wybraną Córę ze szczepu Izraela¹⁸⁰ oraz jako Stolicę Mądrości¹⁸¹. Natomiast teksty Nowego Testamentu pozwoliły nam czcić Maryję jako Służebnicę Pańską¹⁸², jako Błogosławioną Dziewicę w tajemnicy Objawienia Pańskiego¹⁸³, obecną na godach w Kanie¹⁸⁴, spotykającą Zmartwychwstałego Syna¹⁸⁵, modlącą się wraz z Apostołami w Wieczerniku¹⁸⁶.

¹⁷² J. ALDABAL, *Las nuevas misas marianas. El lenguaje de su eucologia*, „Phase” 159(1987) 207-236; M. AUGÉ, *Algunas impresiones sobre la nuevas „Misas marianas”*, „Ephemerides Mariologicae” 38(1988) 371-384; A. CATELLA, *La „Collectio missarum de Beata Maria Virgine”*. *Analisi della eucologia*, „Rivista Liturgica” 75(1988) 82-111; S. CZERWIK, *Maryja Dziewica w rocznym cyklu obchodów tajemnic Chrystusa na podstawie „Collectio missarum de Beata Maria Virgine”*, w: *Matka Jezusa wśród pielgrzymującego Kościoła*, red. S. GAJEK, K. PEK, Warszawa 1993, 151-174; J. LAURENCEAU, *Quarante-six messes en l'honneur de la Vierge Marie*, „La Maison Dieu” 175(1988) 79-96.

¹⁷³ Missa „Beata Virgo Maria in Annuntiatione Domini”, w: *Collectio missarum de Beata Maria Virgine*, Romae 1986, 8-10 (dalej: CM).

¹⁷⁴ Missa „Visitatio Beatae Mariae Virginis”. CM 11-13.

¹⁷⁵ Missa „Beata Maria Virgo in Epiphania Domini”. CM 25-27.

¹⁷⁶ Missa „Sancta Maria in Praesentatione Domini”. CM 28-30.

¹⁷⁷ Missa „Beata Maria Virgo de Cana”. CM 34-36.

¹⁷⁸ Missa „Beata Maria Virgo iuxta crucem Domini” I-II. CM 44-50.

¹⁷⁹ Missa „Beata Maria Virgo in Resurrectione Domini”. CM 63-65.

¹⁸⁰ Missa „Beata Maria Virgo electa Israel progenies”. CM 5-7.

¹⁸¹ Missa „Beata Maria Virgo, sedes Sapientiae”. CM 95-98.

¹⁸² Missa „Sancta Maria, ancilla Domini”. CM 89-91.

¹⁸³ Missa „Beata Maria Virgo in Epiphania Domini”. CM 25-27.

¹⁸⁴ Missa „Beata Maria Virgo de Cana”. CM 34-36.

¹⁸⁵ Missa „Beata Maria Virgo in Resurrectione Domini”. CM 63-65.

¹⁸⁶ Missa „Beata Maria Virgo a Cenaculo”. CM 69-71.

Innym aspektem podkreślanym przez Sobór jest wymiar eklezjologiczny, który został wyrażony poprzez zaakcentowanie relacji pomiędzy Maryją a Kościołem (obraz i Matka Kościoła¹⁸⁷) oraz poprzez uwypuklenie wielorakich aspektów Jej duchowego macierzyństwa. Wiele formularzy zwraca uwagę na miłosierne wstawienictwo Maryi na rzecz wierzących: Maryja jest nazwana Królową i Matką miłosierdzia¹⁸⁸, Matką pocieszenia¹⁸⁹, spomożycielką chrześcijan¹⁹⁰, Uzdrowieniem chorych¹⁹¹, Królową pokoju¹⁹² i Bramą niebios¹⁹³.

Kolejna grupa formularzy akcentuje zaangażowanie Matki Pana w odnowę życia nadprzyrodzonego wiernych. Msze święte podkreślają pośrednictwo Maryi w porządku łaski¹⁹⁴, Jej funkcję jednoczenia Kościoła¹⁹⁵. Tytuły niektórych formularzy zaznaczają, że jest Ona duchową nauczycielką¹⁹⁶, Obrończynią naszej wiary¹⁹⁷, Źródłem zbawienia¹⁹⁸, Przyczyną naszej radości¹⁹⁹, Matką świętej nadziei²⁰⁰.

Warto zwrócić uwagę, że w niektórych formularzach *Collectio missarum* został podkreślony wymiar antropologiczny: Najświętsza Maryja Panna została przedstawiona jako nowa niewiasta²⁰¹ oraz jako uczennica Pańska²⁰².

Posoborowy nurt odnowy uwidacznia się nie tylko w samych tytułach poszczególnych formularzy zbioru mszy, lecz także w teologicznym obrazie Matki Bożej wyłaniającym się z tekstów modlitw zawartych we wspomnianym *Collectio*.

9. Teologiczna ikona Maryi w *Collectio missarum de B.M.V.*

Analiza tekstów mszalnych pozwala na stwierdzenie, że *Collectio* realizuje postulaty odnowy kultu maryjnego przedstawione

¹⁸⁷ Missa „Beata Maria Virgo imago et mater Ecclesiae I-III. CM 99-110.

¹⁸⁸ Missa „Sancta Maria regina et mater Misericordiae”. CM 151-154.

¹⁸⁹ Missa „Beata Maria Virgo, mater consolationis”. CM 158-160.

¹⁹⁰ Missa „Beata Maria Virgo, auxilium christianorum” CM 161-163.

¹⁹¹ Missa „Beata Maria Virgo, salus infirmorum”. CM 167-170.

¹⁹² Missa „Beata Maria Virgo, regina pacis”. CM 171-173.

¹⁹³ Missa „Beata Maria Virgo, ianua caeli”. CM 174-176.

¹⁹⁴ Missa „Beata Maria Virgo, fons salutis”. CM 122-125.

¹⁹⁵ Missa „Sancta Maria, mater unitatis”. CM 147-149.

¹⁹⁶ Missa „Beata Maria Virgo, mater et spiritalis magistra”. CM 126-128.

¹⁹⁷ Missa „Beata Maria Virgo, fidei praesidium”. CM 135-138.

¹⁹⁸ Missa „Beata Maria Virgo, fons salutis”. CM 122-125.

¹⁹⁹ Missa „Beata Maria Virgo, causa nostrae laetitiae”. CM 132-134.

²⁰⁰ Missa „Beata Maria Virgo, mater sanctae spei”. CM 143-146.

²⁰¹ Missa „Sancta Maria, mulier nova”. CM 82- 85.

²⁰² Missa „Sancta Maria, discipula Domini”. CM 41-43.

w adhortacji apostołskiej Pawła VI *Marialis cultus*. Jednym z nich jest postulat ukazania Maryi w perspektywie trynitarnej. Teksty mszalne akcentują między innymi szczególną relację Maryi z Trzecią Osobą Trójcy Świętej. Duch Święty w momencie niepokalanego poczęcia, ukształtował Maryję jako nowe stworzenie²⁰³. Spowodował, że Maryja została uświęcona²⁰⁴, napełniona Bożymi darami²⁰⁵, natomiast Jej serce stało się świątynią Ducha Świętego²⁰⁶. Boski Paraklet sprawił, że Maryja stała się matką²⁰⁷: poczęła i porodziła Zbawiciela²⁰⁸. Gdy w Wieczerniku modliła się wraz z Apostołami, otrzymała nowe dary Ducha Świętego, aby wypełnić macierzyńską misję w Kościele²⁰⁹.

Innym tematem, stosunkowo często pojawiającym się w tekstach formularzy mszalnych, jest uczestnictwo Maryi w zbawczym dziele Syna²¹⁰. *Mater et Socia Redemptoris*²¹¹, uczestnicząc w tajemnicach Chrystusa, raduje się, ale też i cierpi²¹². Jej udział w cierpieniu Syna uwidocznił się w sposób szczególny na Kalwarii²¹³, natomiast pełni radości doświadczyła spotykając Zmartwychwstałego²¹⁴.

²⁰³ *Spiritus ille sanctificet, qui beatam Virginem Maria novam plasnavit creaturam. Super oblata, Visitatio Beatae Mariae Virginis.* CM 12.

²⁰⁴ *Quos Christi corpore satiasti, reple, Domine, Spiritu Christi, ut ab illo semper nostrae dirigantur actiones, qui omnes Ecclesiae semitas illustrat, sicut totam sanctificavit Virginis vitam.* Post comunione, Sancta Maria, fons lucis et vitae. CM 68.

²⁰⁵ *Qui beatissimam Virginem Mariam Sancti Spiritus donis abundanter replevisti ut digna fieret mater et socia Redemptoris.* Prefatio, Beata Maria Virgo, Mater boni consilii. CM 130.

²⁰⁶ *Domine Deus, noster, qui immaculatum Cor beatae Virginis Mariae domum effecisti Verbi tui et Spiritus Sancti sacrarium.* Collecta, Cor Immaculatum Beatae Mariae Virginis. CM 112. Por. J. ALDAZABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 214-215.

²⁰⁷ *Matrem Sancti Spiritus obumbratione fecundam.* Prefatio, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae III. CM 109.

²⁰⁸ *Virgo pariens, Filium generat Spiritu sancti virtute.* Prefatio, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae II. CM 105.

²⁰⁹ *Quae in Verbi incarnatione Spiritu fuit obumbrata, in ortu nove plebis tuae denuo repletur supremo Dono.* Prefatio, Beata Maria Virgo a Cenaculo. CM 70.

²¹⁰ *Quae mysterio Christi tui intime sociata.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater et magistra spiritalis. CM 126.

²¹¹ *Ut digna fieret mater et socia Redemptoris.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater boni consilii. CM 130. *Ut beata Virgo Maria, Redemptoris mater et socia.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater boni consilii. TAMZE.

²¹² *Haec est Virgo Mater, gaudens de Prole benedicta, dolens de Senis prophetia, exultans de populo tuo occurrente Salvatore.* Prefatio, Sancta Maria in Praesentatione Domini. CM 30.

²¹³ *Pulchra in Filii passione eius purpurata cruore, mitis agna mitissimo Agno compatiens.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater pulchrae dilectionis. CM 142. Por. J. ALDAZABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 213.

²¹⁴ *Quia in Christi tui resurrectione beatam Virginem ineffabili replesti laetitia.* Prefatio, Beata Maria Virgo in Resurrectione Domini. CM 15.

Zbiór mszy o Matce Bożej wiele miejsca poświęca Maryi w tajemnicy Kościoła. Postać Matki Pana została ukazana jako wzór i obraz Kościoła²¹⁵. Maryja jest obrazem Kościoła²¹⁶, w Niej Kościół kontempluje przyszlą chwałę, w której sam będzie uczestniczyć²¹⁷. Będąc dla Kościoła obrazem, jawi się również jako wzór cnót: wiary, nadziei, miłości²¹⁸, pokory²¹⁹. Maryja została ukazana jako Matka i Uczennica, która zawsze wypełnia wolę Bożą²²⁰, jest posłuszna natchnieniom Ducha Świętego²²¹ i zachowuje w swoim sercu wszystkie sprawy²²². Staje się przez to wzorem wiary dla wierzących w Chrystusa, którzy słuchają natchnień, którzy są gotowi wyjść na spotkanie Oblubieńca z zapalonymi lampami wiary²²³. Na wzór Maryi chrześcijanie powinni słuchać słów Boskiego Nauczyciela i zachowywać je²²⁴.

Śpiewając w domu Elżbiety kantyk uwielbienia²²⁵, modląc się z Apostołami w Wieczerniku, stała się dla Kościoła niedoścignionym wzorem modlitwy²²⁶.

²¹⁵ *Collectio missarum* poświęciło temu tematowi aż trzy msze: Missae „Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae I-III. Por. J. ALDAZABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 217.

²¹⁶ *Beata Virgo, praecellens redemptionis fructus, purissima fulget Ecclesiae imago*. Collecta, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae III. CM 108; *Salve, sancta Maria, speculum sine macula, in te Ecclesiae futurae suae gloriae purissimam contemplatur imaginem*. Ant. ad introitum, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae III. TAMZE.

²¹⁷ *Ecclesiae tuae beatam Virginem Mariam materni muneris et futurae gloriae purissimam dedisti imaginem*. Prefatio, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae. CM 109.

²¹⁸ *Novum amoris foedus, Domine, virgo Ecclesia integrum custodiat et humilis Ancillae tuae exemplo, intaminatam servet fidem, supernam roborat spem, ardentem nutriat caritatem*. Collecta, Sancta Maria in Praesentatione Domini. CM 29.

²¹⁹ *Qui beatam Virginem Mariam nobis exemplar sublimis caritatis et summae humilitatis*. Collecta, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae II. CM 104.

²²⁰ *Quia, incarnati Verbi facta discipula, voluntatem tuam sedula quaesivit et adimplevit fidelis*. Prefatio, Sancta Maria, discipula Domini. CM 43.

²²¹ *Vere est mulier nova, novae legis prima discipula; mulier laeta in tuo servitio, docilis Sancti Spiritus voci, verbi tui custos sollicita*. Prefatio, Sancta Maria, mulier nova. CM 84.

²²² *Beata Mater, facta discipula Filii, primitias Evangelii suscipit, in corde servat et mente revolvit*. Prefatio, Sancta Maria de Nazareth. CM 33.

²²³ *Virgo Ecclesia, virgini Mariae similis, tibi sincero corde deserviat, Spiritus vocem obaudiat, ac, fidei lampade accensa, venienti Sponso laeta occurrat*. Post communionem, Sancta Maria in Praesentatione Domini. CM 30.

²²⁴ *Beatae Virginis exempla sectantes, veri inveniamur Christi discipuli qui eius verba seduli audiant et custodiant fideles*. Post communionem, Sancta Maria, discipula Domini. CM 43. Por. J. ALDAZABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 218.

²²⁵ *Tuam misericordiam iucundae magnificavit*. Prefatio, Beata Maria Virgo, mater boni consilii. CM 131.

Collectio missarum przedstawia Maryję jako składającą ofiarę. Sceny ofiarowania Chrystusa w Świątyni²²⁷ oraz uczestnictwo Maryi w Ofierze Syna na Kalwarii²²⁸ są ze sobą organicznie powiązane²²⁹: Syn ofiarowany w Świątyni jest Tym, który złoży samego siebie w ofierze na ołtarzu Krzyża²³⁰. Uczestnicząc w męce swojego Syna²³¹, Maryja współcierpi z Chrystusem, towarzyszy Jego męce²³². Jej obecność pod Krzyżem jest świadectwem wierności i mocy²³³.

Spoglądając na przykład Najświętszej Maryi Panny, wierni odkrywają, że również oni są powołani, aby nieść Krzyż codzienny²³⁴, aby składać siebie samych w ofierze²³⁵.

Kościół, kontemplując obecność Maryi u stóp Krzyża, identyfikuje się z Nią, gdyż uczestniczy w tej samej Ofierze, w której Ona uczestniczyła²³⁶. Jest godnym uwagi, że Matka Jezusa nie tylko była obecna pod Krzyżem w godzinie śmierci swego Syna, lecz również jest obecna podczas sprawowanej Ofiary Eucharystycznej²³⁷.

Formularze *Collectio missarum* ukazają jeszcze inne analogie zachodzące między Pokorną Służebnicą Pańską a Kościołem.

Jedna z nich dotyczy dziewiczego macierzyństwa. Maryja, będąc matką, pozostaje dziewicą²³⁸. Łaska dziewiczego macierzyństwa

²²⁶ *Deiparae Virginis cantico cum exultatione coniungimur, tuam magnificamus humiliter maiestatem.* Prefatio, Visitatio Beatae Mariae Virginis. CM 133. *Quia mirabile concordiae et orationis nobis in primaeva Ecclesia exemplum dedisti: Matrem Iesu cum Apostolis unanimem orantem.* Prefatio, Beata Maria Virgo a Cenaculo. CM 70.

²²⁷ Missa „Sancta Maria in Praesentatione Domini”. CM 28-30.

²²⁸ Missa „Beata Maria Virgo iuxta Crucem Domini I”. CM 44-46.

²²⁹ *Virgo offerens, tibi in templo Primogenitum sistit et apud lignum vitae eius immolationi consentit.* Prefatio, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae II. CM 105.

²³⁰ *Tibi Agnum immaculatum offert, in ara crucis pro nostra immolandum salute.* Prefatio, Sancta Maria in Praesentatione Domini. CM 30.

²³¹ *Iuxta crucem Filii cum acerbissimos sustinisset dolores.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater consolationis. CM 160.

²³² *Pulchra in Filii passione, eius purpurata cruore, mitis agna mitissimo Agno compatiens.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater pulchrae dilectionis. CM 142.

²³³ *Haec est Mater fidelis, quae iuxta crucem stetit intrepida.* Prefatio, Beata Maria Virgo, regina pacis. CM 173.

²³⁴ *Tuere nos, Domine, famulos tuos, quos, compassionem beatae Virginis recolentes, paschalibus satiasti sacramentis, et concede, ut, cotidianam crucem ferentes.* Post communionem, Beata Maria Virgo iuxta crucem Domini II. CM 50.

²³⁵ *Concede nobis ut hostiam tibi placentem nosmetipsos offerre valeamus.* Super oblata, Sancta Maria, ancilla Domini. CM 90. Por. J. ALDABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 223.

²³⁶ *Suscipe, sancte Pater, hanc oblationem quam, Matrem Christi imitans, tibi offert virgo Ecclesia.* Super oblata, Sancta Maria, fons lucis et vitae. CM 67.

²³⁷ *Per altaris sacrificium, cui Virgo sociatur.* Super oblata, Beata Maria Virgo iuxta crucem Domini II. CM 48.

²³⁸ *Haec est Virgo Mater.* Prefatio, Sancta Maria in Praesentatione Domini. CM 30.

wiąże się ściśle z narodzinami Chrystusa²³⁹. Kościół przyglądając się dziewiczemu macierzyństwu Maryi, odkrywa, że sam jest Dziewicą i Matką²⁴⁰. W momencie udzielania sakramentu chrztu św. Kościół staje się Matką, rodzącą do nowego życia dzieci Boże²⁴¹. To, co dokonało się w sposób fizyczny w łonie Maryi, w Kościele realizuje się w sposób mistyczny²⁴². W sakramencie bierzmowania chrześcijanin otrzymuje tego samego Ducha Świętego, który naplenił Dziewicę Maryję²⁴³. Ponadto warto zauważyć, że Matka-Kościół karmi swoje dzieci eucharystycznym Chlebem, który podała nam Błogosławiona Dziewica Maryja²⁴⁴.

Formularze *Collectio* zwracają uwagę na macierzyństwo Kościoła. Kościół, będąc Matką, raduje się ze świętości swoich dzieci i przyciąga do swojego łona wszystkie rodziny narodów²⁴⁵. Macierzyństwo Kościoła dokonuje się we współpracy z Matką Jezusa. Obydwie Matki czuwają nad rozwojem duchowym tych, którzy zostali odrodzeni przez chrzest²⁴⁶.

Teksty formularzy mszalnych wiele miejsca poświęcają duchowemu macierzyństwu Maryi w Kościele. Jego źródła należy dopatrywać się w testamencie Chrystusa, który z wysokości Krzyża ogłosił Maryję Matką Kościoła i powierzył Jej w osobie Jana wszystkich swoich uczniów²⁴⁷. Maryja przyjęła ich wszystkich za swoje własne

²³⁹ *Jesus Christus ex intacta Virgine ineffabiliter natus*. Super oblata, Beata Maria Virgo, electa Israel progenies. CM 6; *natus ex alma Virgine Matre*. Super oblata, Beata Virgo in Epiphania Domini. CM 26.

²⁴⁰ J. ALDAZABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 227.

²⁴¹ *Praesta, Domine, ut mater Ecclesia homines quos, condicione terrenos, e virgineo fontis utero caelestes parturivit, per evangelium vitae et gratiae sacramenta, ad similitudinem sui perducatur Auctoris, qui ex alma Virgine natus*. Collecta, sancta Maria, fons lucis et vitae. CM 67.

²⁴² *Quia miro tuae pietatis dono statuisti, ut ea in Ecclesiae sacramentis mystice peragerentur, quae sunt rerum veritate in alma Virgine impleta*. Prefatio, Sancta Maria, fons lucis et vitae. CM 68.

²⁴³ *Linit recentes natos pretioso chrismatis oleo, ut Spiritus, qui beatam Virginem abunde replevit, super eos descendat munificus*. Prefatio, Sancta Maria, fons lucis et vitae. TAMZE.

²⁴⁴ *Sed et cotidie filiis mensam parat, ubi ipsos caelesti nutriat pane, quem Virgo Maria pro mundi edidit vita*. Prefatio, Sancta Maria, fons lucis et vitae. TAMZE.

²⁴⁵ *Eius cooperante caritate, Ecclesia tua, in dies fecundior, prolis sanctitate exultet, et in gremium suum cunctas attrahat familias populorum*. Collecta, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae I. CM 100.

²⁴⁶ *Quae mysterio Christi tui intime sociata, filios tuos cum Ecclesia generare non desinit*. Prefatio, Beata Maria Virgo, mater et magistra spiritalis. CM 128.

²⁴⁷ *Filius in ara crucis exspirans beatissimam Virginem Mariam Matrem voluit esse nostram, quam suam elegerat*. Collecta, Sanctum Nomen Beatae Mariae Virginis. CM 87.

dzieci²⁴⁸, podobnie jak i uczniowie uznali Ją za swoją Matkę. Relację pomiędzy uczniami Chrystusa a Maryją charakteryzuje miłość²⁴⁹. Ona to właśnie stoi u podstaw macierzyńskiej posługi Maryi wobec wspólnoty wierzących w Chrystusa.

Jednym z przejawów macierzyńskiego wpływu Maryi jest Jej wstawiennictwo. Matka Chrystusa ogarnia w swoich modlitwach wszystkich chrześcijan, stając się w ten sposób orędowniczką (*advocata*) łaski²⁵⁰. Dzięki Jej nieustannej modlitwie²⁵¹, nasze serca zostają napełnione pociechą²⁵².

Macierzyństwo duchowe Maryi wyraża się również w niesieniu pomocy Kościołowi. Wierzący, napotykając różnorodne kłopoty, uciekają się do opieki Matki miłosierdzia²⁵³. Doświadczając niebezpieczeństw i przeciwności w zakresie wiary²⁵⁴, przyzywają opieki Tej, którą nazywają *fidei praesidium*²⁵², *praesidium omnium eam invocantibus*²⁵⁶. Świadomi własnej słabości, chrześcijanie proszą, aby dzięki wstawiennictwu Maryi, zostali wyzwoleni z więzów grzechu, by mogli się cieszyć trwałym zdrowiem duszy i ciała²⁵⁷. Maryja będąc Matką Miłosierdzia²⁵⁸, pochyla się ze współczuciem nad nędzą

²⁴⁸ *Iuxta crucem testamentum divinae caritatis accipiens, universos homines in filios assumpsit, Christi morte ad supernam vitam generatos.* Prefatio, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae I. CM 101.

²⁴⁹ *Quia iuxta crucem Iesu, sacro ipsius testamento, inter beatam Virginem et fideles discipulos arctum instauratur amoris vinculum: Genetrix discipulis in matrem commendatur, discipuli Matrem accipiunt pretiosam Magistri hereditatem.* Prefatio, Commendatio Beatae Mariae Virginis. CM 53.

²⁵⁰ *Pro cunctis hominibus exorans, advocata gratiae et universorum regina.* Prefatio, Beata Maria Virgo, universorum regina. CM 116.

²⁵¹ *Haec est ministra pietatis, quae Filium tuum pro nobis indesinenter exorat.* Prefatio, Sancta Maria, regina et mater misericordiae. CM 153.

²⁵² *Praesta, quaesumus, ut ipsa intercedente, omni consolatione repleamur eamque cum fratribus participemus.* Collecta, Beata Maria Virgo, mater consolationis. CM 159.

²⁵³ *Unde fideles in angustiis et periculis versantes, ad beatam Virginem fidentes confugiunt, quam matrem misericordiae invocant et gratiae ministram.* Prefatio, Beata Maria Virgo, mater et mediatrix gratiae. CM 120.

²⁵⁴ *Et concede, ut tantae Matris auxilio, te in omnibus adversitatibus subvenientem sentiamus.* Super oblata, Beata Maria Virgo, auxilium christianorum. CM 162; *Deus, qui Genetricem dilecti Filii tui matrem et auxilium populi christiani constituisti, praesta, quaesumus, ut nos in eius protectione vivamus.* Collecta, Beata Maria Virgo, auxilium christianorum. CM 162.

²⁵⁵ Missa „Beata Maria Virgo, fidei praesidium”. CM 135-138.

²⁵⁶ Collecta, Beata Maria Virgo, fidei praesidium. CM 135.

²⁵⁷ *Unde de fratribus Filii sui in necessitate versantibus semper curat caritate materna, ut, omnis captivitatis fractis compedibus, plena corporis et animi libertate fruantur.* Prefatio, Beata Maria Virgo de Mercede. CM 166.

²⁵⁸ *Misericordiae Matre.* Collecta I, Sancta Maria regina et mater misericordiae. CM 152; *sanctam Mariam constituisti misericordiae Reginam.* Collecta II, Sancta Maria, regina et mater misericordiae. TAMZE; *Haec est mater misericordiae.* Prefatio, Sancta Maria, regina et mater misericordiae. CM 153.

duchową ludu Bożego²⁵⁹. Wysłuchuje każdego, kto do Niej się ucieka²⁶⁰. Jej macierzyńska posługa w Kościele została określona w słowach zawartych w prefacji 30: *munus in Ecclesia exerceret maternum: intercessionis et veniae, impetrationis et gratiae, reconciliatio-nis et pacis*²⁶¹.

Wyniesiona do niebieskiej chwały²⁶², wywyższona ponad wszystkich aniołów, Najświętsza Maryja Panna króluje u boku swojego Syna i wstawia się za wszystkimi ludźmi, stając się Orędowniczką łaski i Królową Wszeczeńswiata²⁶³. Kościół spoglądając na Królową Nieba, dostrzega w Niej obraz swojej przyszłej chwały, w której będzie uczestniczył²⁶⁴. Wsparty wstawiennictwem Maryi Kościół krocząc drogami Ewangelii, podąża do niebieskiej Ojczyzny, gdzie wraz z Matką Pana będzie doświadczać błogosławionej chwały²⁶⁵.

10. Katechizm Kościoła Katolickiego a liturgiczny kult Matki Bożej

Katechizm Kościoła Katolickiego poświęca niewiele miejsca zagadnieniu obecności Matki Bożej w liturgii. Ukazuje interesujące nas zagadnienie w podwójnej perspektywie. Wniebowzięta Maryja, uczestnicząca w liturgii niebiańskiej, wielbi i wychwala Boga wraz z wielkim tłumem, *którego nie mógł nikt policzyć, z każdego narodu i wszystkich pokoleń, ludów i języków* (Ap 7, 9). Błogosławiona Dzie-

²⁵⁹ *Misericordiam tuam cum beata Virgine iugiter extollere atque illius experiri tutelam, quam Reginam clementem in peccatores profitemur et in pauperes misericordiam.* Post communionem, Sancta Maria regina et mater misericordiae. CM 154.

²⁶⁰ *Haec est regina clemens, quae misericordiam tuam singulariter experta, omnes ad eam confugientes recipit ac de tribulatione clamantes exaudit.* Prefatio, Sancta Maria, regina et mater misericordiae. CM 153. Por. J. ALDAZABAL, *Las nuevas misas marianas...*, 231.

²⁶¹ Missa „Beata Maria Virgo mater et mediatrix gratiae”. CM 118-121.

²⁶² *Sole amictam et stellis coronatam, gloriae Domini sui in aeternum consortem.* Prefatio, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae III. CM 109.

²⁶³ *Super choros Angelorum exaltasti, ubi cum ipso regnat gloriosa, pro cunctis hominibus exorans, advocata gratiae et universorum regina.* Prefatio, Beata Maria Virgo, universorum regina. CM 116.

²⁶⁴ *Qui Ecclesiae tuae beatam Virginem Mariam materni muneris et futurae gloriae purissimam dedisti imaginem.* Prefatio, Beata Maria Virgo imago et mater Ecclesiae III. CM 109.

²⁶⁵ *Concede, Domine, Ecclesiae tuae, ut, huius sacramenti virtute roborata, semitas Evangelii alacriter percurrat donec beatam pacis visionem attingat, qua Virgo Maria, humilis ancilla tua, iam fruitur in aeternum gloriosa.* Post communionem, Beata Maria Virgo, imago et mater Ecclesiae III. CM 110; *concede propitius, ut, ipsius intercessione suffulti, tuorum in regno caelesti consequamur gloriam filiorum.* Collecta, Beata Maria Virgo, universorum regina. CM 115.

wica, zaznacza Katechizm, oddaje cześć Bogu, dzięki Jej jednoczeniu w Chrystusie²⁶⁶.

Więcej miejsca zostało poświęcone liturgii pielgrzymującego Kościoła, poprzez którą lud Boży oddaje cześć Matce Pana. Motywem czci jest miejsce i rola Maryi Dziewicy w zbawczym planie Bożym, Jej wyjątkowe uczestnictwo w tajemnicy Chrystusa²⁶⁷. Kościół pielgrzymujący na ziemi, wspominając w liturgii Najświętszą Maryję Pannę oraz świętych, łączy się z liturgią Kościoła uwielbionego w niebie, wielbiąc Chrystusa za zbawienie dokonane w swoich uwielbionych członkach²⁶⁸. Chrystus znajduje się w centrum liturgicznej celebracji świętych. Katechizm podkreśla, że jedynie przez Chrystusa i w Chrystusie Lud Boży spotyka Matkę Pana. *W modlitwie Duch Święty jednoczy nas z Osobą Jedyne Syna w Jego uwielbionym człowieczeństwie. To przez nie i w nim nasza synowska modlitwa prowadzi do komunii w Kościele z Matką Jezusa*²⁶⁹. Kościół, odkrywając Jej szczególne współdziałanie z Duchem Świętym, łączy się z Matką Pana po to, aby razem z Nią uwielbiać Boga za wielkie rzeczy, których w Niej dokonał²⁷⁰. Wyjątkowa synergia Maryi Panny z Boskim Parakletem sprawia, że uczniowie Chrystusa kierują do Niej swoją modlitwę, która koncentruje się na Osobie i tajemnicach życia Jezusa Chrystusa. W modlitwie do Matki Bożej, zaznacza Katechizm, występują najczęściej dwa dążenia: *jedno uwielbia Pana za „wielkie rzeczy”, jakie uczynił swojej pokornej Służebnicy, a przez Nią wszystkim ludziom, drugie powierza Matce Jezusa błagania dzieci Bożych*²⁷¹.

Katechizm, cytując numer 66 Konstytucji o Kościele *Lumen gentium*, podkreśla, że maryjna pobożność Kościoła nie jest rzeczywistością oderwaną, lecz integralnym elementem chrześcijańskiego kultu²⁷². Kult skierowany do Błogosławionej Dziewicy różni się od kultu uwielbienia oddawanego Bogu w Trójcy Jedynemu, w niczym go nie umniejsza, lecz właśnie mu sprzyja²⁷³. Jego obecność w Kościele sięga najdawniejszych czasów i trwa do dzisiaj w Kościele²⁷⁴.

²⁶⁶ KKK 1138.

²⁶⁷ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, 103. Por. KKK 1172.

²⁶⁸ KKK 1195.

²⁶⁹ TAMŻE, 2673.

²⁷⁰ TAMŻE, 2682.

²⁷¹ TAMŻE, 2675.

²⁷² TAMŻE, 971.

²⁷³ TAMŻE.

²⁷⁴ TAMŻE, 971.

11. Liturgia jako źródło teologicznej refleksji nad postacią Matki Pana

Opublikowany ostatnio list Papieskiej Międzynarodowej Akademii Mariologicznej, zatytułowany „Matka Pana”, zwraca uwagę na konieczność większego niż do tej pory uwzględnienia w badaniach mariologicznych liturgii, będącej wszakże częścią Tradycji. Liturgia nie tylko wyraża wiarę podczas celebracji zbawczych tajemnic Chrystusa, ale jest ona, zaznacza dokument, celebrowaną wiarą Kościoła²⁷⁵. Dlatego też jest uważana za jeden z *loci theologici*.

List Akademii, przedstawiając źródła mariologii, podkreśla wartość liturgii w teologicznej refleksji. Wspomniana wartość wyraża się w tym, że celebracja tajemnic zbawienia ukazuje uczestnictwo Maryi w dziele zbawczym Chrystusa. To uczestnictwo wyraża się w dwojaki sposób: z jednej strony jest ono bierne, gdyż Maryja, podobnie jak wszyscy ludzie, została odkupiona przez Syna. Z drugiej zaś strony, ma ono również charakter aktywny, jako że pokorna *Socia Redemptoris* była zjednoczona w dziele zbawczym swojego Syna.

Liturgia, inspirując refleksję teologiczną, zwraca uwagę na świętość Matki Pana, ukazując Jej cnoty i przykład Jej życia²⁷⁶. Obraz Maryi, ukazany w liturgii, przedstawia Ją jako wzór modlitwy, wypełniania woli Bożej, miłości Boga ponad wszystko, pokornej służby braciom²⁷⁷.

Wartość liturgii dla refleksji mariologicznej wyraża się również w podkreślaniu obecności Błogosławionej Dziewicy w zgromadzeniu liturgicznym wiernych. Jak zaznacza dokument Akademii, Matka Jezusa, wyniesiona do niebieskiej chwały, pozostaje nadal w Kościele i z Kościołem, wobec którego nadal pełni swoją misję macierzyńską²⁷⁸.

12. Zakończenie

Należy stwierdzić, że postulaty odnowy liturgicznej zgłaszane przed Soborem doczekały się realizacji, co więcej, żaden z ówczesnych pionierów ruchu odnowy liturgicznej nie śmiał przypuszczać, w jakim stopniu odnowiona liturgia podejmie i rozwinie wytyczo-

²⁷⁵ PONTIFICIA ACADEMIA MARIANA INTERNATIONALIS, *La Madre del Signore. Memoria, presenza, speranza*, Città del Vaticano 2000, 26, 33.

²⁷⁶ TAMŻE, 34.

²⁷⁷ TAMŻE.

²⁷⁸ TAMŻE.

ny przez nich kierunek. Dokonana przez nas analiza ukazuje wpływ, jaki wywarł nurt odnowy liturgicznej na zalecenia dotyczące liturgii sformułowane podczas obrad Soboru Watykańskiego II.

Zaobserwowane w liturgii zmiany odnosiły się zarówno do nowego kalendarza liturgicznego, podkreślającego jeszcze bardziej Osobę Chrystusa oraz tajemnice Jego życia, jak i do nowych formularzy mszalnych, które znalazły się w Mszałe Rzymskim, zaaprobowanym przez Pawła VI.

Analiza modlitewnych tekstów zawartych w nowym Mszałe pozwoliła ujawnić, że teologiczny obraz Maryi wyłaniający się z wymienionych tekstów jest bogatszy, w większym niż dotąd stopniu oparty na Piśmie świętym, uwzględniający wymagania stawiane przez dialog ekumeniczny.

Nowe kierunki wytyczone przez euchologię maryjną, zarysowaną w *Missale Romanum*, zostały rozwinięte w *Collectio missarum de Beata Maria Virgine*. Wspomniane teksty mszalne bardzo wiele uwagi poświęciły miejscu i roli Maryi w Kościele, uwypuklając wielorakie aspekty Jej duchowego macierzyństwa, ukazując Ją jako wzór dla Kościoła.

Ten ostatni aspekt stał się przedmiotem refleksji ostatnich wypowiedzi Magisterium Kościoła. Postać Maryi Panny oddającej cześć Ojcu w Duchu i Prawdzie, została w adhortacji apostołskiej *Mariolis cultus* przedstawiona jako wzór do naśladowania przez wierzących: jako *Virgo orans, Virgo audiens, Virgo offerens*.

O. dr Bogusław Kochaniewicz OP
Pontificia Università di san Tommaso d'Aquino „Angelicum”

Largo Angelicum 1
00184 Roma
Italia

La Beata Vergine Maria nella liturgia postconciliare

(Riassunto)

Lo studio cerca di mettere in rilievo, in una forma sintetica, l'influsso del Concilio Vaticano II sulla forma della liturgia mariana contemporanea. Un esame dell'argomento ha evidenziato, come le proposte sollevate durante il Concilio, hanno trovato una realizzazione nella vita della Chiesa. L'aggiornamento

riguardava non solo il calendario liturgico, esponendo in maniera più florida ed accurata la centralità di Cristo e dei misteri della sua vita nella liturgia. I cambiamenti e le modifiche toccavano anche i formulari delle messe mariane, presentando la Vergine Maria come Colei che partecipava sia all'opera salvifica del suo Figlio, che alla vita della Chiesa.

L'analisi dell'eucologia mariana contenuta nel nuovo messale, ci ha mostrato, che l'immagine di Maria delineata nei suddetti testi liturgici, è, dal punto di vista teologico, più ricca e più biblica, rispetta le esigenze del dialogo ecumenico.

Le nuove prospettive dell'eucologia mariana, tracciate nel Messale Romano, sono state sviluppate ed approfondite nel *Collectio missarum de Beata Maria Virgine*. La recente raccolta delle messe presenta Maria nel mistero della Chiesa, sottolineando la sua maternità spirituale e presentandola come il modello per i fedeli. Quest'ultimo aspetto è divenuto oggetto della riflessione del Magistero della Chiesa. La figura di Maria, la quale rende il culto al Padre nello Spirito e Verità, è stata sollevata nell'esortazione apostolica „Marialis cultus”. Questo documento espone ai fedeli la Madre del Signore come *Virgo orans*, *Virgo audiens*, *Virgo offerens* e invitandoli a seguirla.